

Emma Lampinen & Emilia Tirranen

LASTEN VÄLINEN
KIUSAAMINEN PÄIVÄKODEISSA
Kysely työntekijöille

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tammikuu 2013

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 22.1.2013	
Tekijä(t) Emma Lampinen, Emilia Tirranen		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)	
Nimeke Lasten välinen kiusaaminen päiväkodeissa – kysely työntekijöille			
Tiivistelmä Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten Mikkelin alueen kunnallisten päiväkotien työntekijät näkevät ja kokevat 4-6-vuotiaiden lasten välistä kiusaamista päiväkotiympäristössä. Kartoitimme opinnäytetyössämme muun muassa miten työntekijät määrittelevät kiusaamisen, millaista kiusaamista päiväkodeissa mahdollisesti esiintyy ja miten lasten väliseen kiusaamiseen puututaan sekä millä tavoin kiusaamista voidaan ehkäistä. Tutkimuksemme oli sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Laadimme Webropol-ohjelman avulla sähköisen kyselyn, jossa oli mukana suljettuja ja avoimia kysymyksiä. Kysely lähetettiin 46 työntekijän sähköpostiosoitteisiin. Työntekijöitä osallistui yhdeksästä eri päiväkodista. Vastauksia saimme 18, joten vastausprosenttimme oli 39,1 %. Tuloksista käy ilmi, että työntekijät näkevät kiusaamisen hyvin samankaltaisesti. Lähes kaikki vastaajat olivat havainneet kiusaamista lasten välillä ja kiusaaminen on ollut lähinnä leikistä pois sulkemista, tönimistä, leikin häiritsemistä, arvostelua ja nimittelyä. Työntekijät eivät koe kiusaamistilanteisiin puuttumista hankalana, vaan siihen puututaan heti ja kiusaamisesta keskustellaan lasten kanssa. Myös vanhemmille tiedotetaan kiusaamisesta. Työntekijät ovat käsitelleet kiusaamista lasten kanssa keskustelun lisäksi muun muassa tarinoiden ja näytelmien avulla. Tulosten mukaan kiusaamista voidaan ehkäistä työntekijän oman toiminnan kautta, päiväkodin ja vanhempien välisellä yhteistyöllä, ryhmyttämällä lapsiryhmä hyvin sekä vahvistamalla lasten vuorovaikutustaitoja. Opinnäytetyöstämme on hyötyä päiväkodeille, sillä sen avulla päiväkodit näkevät, miten eri päiväkotien työntekijät puuttuvat ja ehkäisevät kiusaamista sekä miten työntekijät käsittelevät kiusaamista lasten kanssa. Ammatillisesti opinnäytetyömme on itsellemme hyödyllinen, sillä sitä kautta saimme hyviä vinkkejä ja toimintatapoja, miten ehkäistä ja puuttua lasten väliseen kiusaamiseen omassa työelämässä.			
Asiasanat (avainsanat) Kiusaaminen, päivähoito, lasten sosiaalinen kehitys, kyselytutkimus, kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä, sisällönanalyysi			
Sivumäärä 47 + 4	Kieli Suomi	URN	
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liite 1. Tutkimuslupa Liite 2. Kysely			
Ohjaavan opettajan nimi Kati Vapalahti		Opinnäytetyön toimeksiantaja	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 22.1.2013
Author(s) Emma Lampinen, Emilia Tirranen		Degree programme and option The Degree Program in Social Services, Bachelor of Social Services
Name of the bachelor's thesis Kindergarten bullying – questionnaire for employees		
Abstract <p>In our bachelor's thesis we surveyed how day care employees see and feel 4-6 years old children's kindergarten bullying in communal kindergartens in Mikkeli area. We surveyed how day care employees specify kindergarten bullying, what kind of bullying it is, how they interfere and how they can prevent bullying among children.</p> <p>Our study was both qualitative and quantitative. We made electronical questionnaire by using Webropol-program. Questionnaire included closed and open questions. It was sent to 46 employees' e-mail addresses from nine different kindergartens. We got 18 answers and our response rate was 39,1.</p> <p>The results showed that employees see kindergarten bullying very similarly. Nearly all employees had discovered bullying and it has been mostly shutting out from play and disturbing it, pushing, criticizing and calling names. Employees interfere bullying immediately after they see it and they discuss with children about bullying. They also have dealed bullying with stories and drama. According to the results bullying can be prevented by employees' own act, co-operation between kindergarten and parents, grouping and confirming children's interactive abilities.</p> <p>Our bachelor thesis is useful for kindergartens. Kindergartens can compare how other kindergartens interfere and prevent bullying and how employees are dealing bullying with children.</p>		
Subject headings, (keywords) Bullying, day care, social development of children, questionnaire research, qualitative, quantitative, content analysis		
Pages 47 + 4	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices Appendice 1. Research license Appendice 2. Questionnaire		
Tutor Kati Vapalahti		Bachelor's thesis assigned by

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KIUSAAMINEN.....	2
2.1	Kiusaamisen muodot	2
2.2	Kiusaajan rooli.....	3
2.3	Kiusaamisen vaikutukset kiusattuun.....	4
2.4	Aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä	5
3	PÄIVÄHOITO JA KIUSAAMINEN	7
4	LASTEN SOSIAALINEN KEHITYS.....	9
4.1	Kiintymyssuhteen merkitys sosiaalisessa kehityksessä.....	10
4.2	Lasten vertaissuhteet.....	11
4.3	Lasten moraalien ja empatian kehitys	13
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS	15
5.1	Tutkimuskysymykset ja -menetelmät	15
5.2	Tutkimusaineiston kerääminen	17
5.3	Aineiston käsittely ja analysointi.....	20
6	KYSELYN TULOKSET	23
6.1	Taustatiedot.....	23
6.2	Kiusaamisen määritelmä.....	25
6.3	Havaittu kiusaaminen päiväkodissa.....	26
6.4	Puuttuminen lasten väliseen kiusaamiseen	30
6.5	Lasten välisen kiusaamisen ehkäiseminen.....	35
7	POHDINTA	37
7.1	Yhteenveto	37
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	39
7.3	Pohdintaa opinnäytetyöprosessista	41
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	
	1 Tutkimuslupa	
	2 Kysely	

1 JOHDANTO

Helsingin Sanomien (8.8.2011) pääkirjoituksen mukaan pienten lasten kiusaamista on tutkittu vain vähän, mutta tutkimuksissa on todettu, että kiusaaminen on vakava ongelma jo alle kouluikäisillä lapsilla. Pääkirjoituksessa mainittiin suomalaisesta tutkimuksesta, jossa kerrottiin, että 3–6-vuotiaista lapsista 14 prosenttia kohtaa tietoista ja jatkuvaa kiusaamista. Lasten tietoisuutta on vaikea arvioida, eivätkä kaikki lasten väliset ristiriidat ole kiusaamista ja siksi kiusaamisen määrittely on vaikeaa. On myös hankalaa sanoa, missä vaiheessa tietystä käytöksestä tulee kiusaamista. Aikuinen voi nähdä kiusaamista sellaisissa tilanteissa, missä siitä kuitenkin ei ole kyse. Aikuinen voi myös olla puuttumatta kiusaamiseen, vaikka siihen olisikin syytä.

Kiusaaminen on myös ollut viime aikoina ilmiönä ajankohtainen. Kiusaamisteemaa on käsitelty lähinnä koulumaailmassa, mutta päiväkotikiusaaminen on aivan yhtä tärkeää ja siitä pitäisi keskustella vakavammin. Neitolan (2010) mukaan pienten lasten kiusaaminen on hyvin samankaltaista kuin kouluikäisten parissa tapahtuva kiusaaminen. Erilaisten tutkimusten perusteella on voitu todeta, että 5-10 prosenttia lapsista, jotka kokevat kiusaamista päiväkodissa, kokevat kiusaamista myös koulussa. (Neitola 2010, 218–219.)

Opinnäytetyömme taustana on omakohtainen kokemus lasten välisestä kiusaamisesta päiväkodissa. Olemme aikaisemmissa harjoitteluissa huomanneet lasten välillä erilaista kiusaamista nimittelystä aina leikistä poisjättämiseen. Sen vuoksi meitä kiinnostaa tutkia, miten päiväkotien työntekijät puuttuvat kiusaamistilanteisiin ja miten he käsittelevät kiusaamista.

Opinnäytetyömme kohteena olivat Mikkelin alueen kunnalliset päiväkodit, joista yhdeksän osallistui opinnäytetyöhömmme. Päiväkodeissa oli mukana perusryhmien lisäksi sekä pienkuntoutusryhmiä että esikouluryhmiä. Tutkimme 4–6-vuotiaiden lasten päiväkotikiusaamista työntekijöiden näkökulmasta. Tietoa keräsimme sähköisen kyselyn avulla. Aineisto koostuu kyselyssä olleiden avointen ja suljettujen kysymysten vastauksista.

2 KIUUSAAMINEN

Kiusaaminen voidaan ymmärtää monella eri tavalla, eikä sille ole olemassa vain yhtä tiettyä määritelmää. Yleisin, ja varsinkin tutkimuksissa käytetty, määritelmä kuvaa kiusaamisen pitkäaikaisena, henkisesti, ruumiillisesti tai sosiaalisesti toistuvana väkivaltana, joka kohdistuu yhteen kiusattuun. Kiusaamisen määritelmään liittyy myös tarkoituksellisuus, sillä tiedostamattaan ei kukaan voi kiusata. (Hamarus 2008, 12.) Mannerheimin lastensuojeluliiton (2012d) mukaan kiusaamista on vaikea määritellä ja mitata. Kiusaamisessa on toiminnan lisäksi kyse siitä, kuinka kiusattu itse suhtautuu ja kokee kiusaamisen, sekä siitä kuinka muut lapset suhtautuvat kiusattuun. Kuitenkin kiusaamisen määritelmää tarvitaan, jotta kiusaamiseen voidaan puuttua järjestelmällisesti riittävän varhain.

2.1 Kiusaamisen muodot

Kiusaamisen voi jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan suoraa hyökkäystä kuten potkiminen, lyöminen tai uhrin tavaroiden vieminen. Epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan esimerkiksi juorujen levittämistä, valehtelua tai toisen henkilön tietoista poissulkemista ryhmästä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 4.)

Kiusaamisen ilmenemismuodot voi jakaa kolmeen ryhmään: hiljainen kiusaaminen, sanallinen kiusaaminen ja fyysinen kiusaaminen. Hiljaista kiusaamista voi olla esimerkiksi, toisille ilmeily, katseen välttely tai tuijottaminen, vaikeneminen, tai toisen lapsen kohteleva kuin hän ei olisi paikalla. Tämä on kaikkein tavallisin ja yleisin kiusaamisen laji ja se tekee suurta vahinkoa kiusatulle. Usein tämä kiusaamisen muoto on kaikkein vaikein huomata ja se on helppo pitää salassa. Sanallinen kiusaaminen on muun muassa kuiskuttelua, juorujen levittämistä, pilkkaamista tai pilan tekoa. Sanallinen kiusaaminen voi myös olla viestien kirjoittelua ja nimettömien puheluiden soittoa. Vaikka kiusaaminen olisi ulkopuolisten silmissä vähäistä, kuten kuiskuttelu, on ne otettava puheeksi. Fyysinen kiusaaminen on ehkä helpoiten havaittava kiusaamisen muoto. Fyysisen kiusaamisen voi huomata erilaisista merkeistä, kuten revityistä vaatteista ja mustelmista. Tällainen kiusaaminen voi myös olla ”vahinko” tönäisy tai nipistys. Kiusaaja voi seisoa uhrin tiellä tai kätkeä uhrin tavaroita. (Höistad 2003, 80–85.)

Tyttöjen ja poikien kiusaamisessa on eroja, mutta yksiselitteistä syytä tähän ei ole. Poikien harjoittama kiusaaminen on helpompi tunnistaa kuin tyttöjen, koska se on usein kovaäänisempää ja selvempää kuin tyttöjen. Poikien kiusaaminen on fyysistä ja sanallista. Pojat esimerkiksi nimittelevät uhria muiden kuullen tai uhkailevat. Tyttöjen harjoittamaa kiusaamista on ulkopuolisen vaikeampi huomata. Tytöille tyypillistä on niin sanottujen sosiaalisten pelien harrastaminen, joiden avulla hankitaan toisten suosio. Tytöt osaavat poikia paremmin löytää uhrin heikot kohdat ja käyttää niitä hyväkseen, tyttöjen kiusaaminen on näin ollen myös henkilökohtaisempaa. Kuitenkin myös tyttöjen keskuudessa on alettu omaksua poikien tapaa kiusata, sillä tyttöjen kiusaamisesta on tullut fyysisempää. (Höistad 2003, 93–95.)

2.2 Kiusaajan rooli

Kiusaaja on useimmiten aggressiivinen vertaisiaan kohtaan, mutta myös aikuisia kohtaan. Hän on useimmiten myös alistava toisia lapsia kohtaan. Kiusaajan roolin on myös todettu olevan pysyvä, kiusaajan siirtyessä toiseen ryhmään valitsee hän useimmiten uuden uhrin. (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 35.) Lapset, jotka kiusaavat toisia lapsia, haluavat usein tehdä itsensä näkyväksi ja kuuluvaksi lapsiryhmässä. Usein kiusatuksi valitaan lapsi, joka on arka, epävarma tai lapsi, jolla on jo ennestään vähän ystäviä lapsiryhmässä. (Kaukiainen & Salmivalli 2009.) Mannerheimin lastensuojeluliiton (2012b) mukaan kiusaaminen on ryhmäilmiö. Kiusaaminen vaikuttaa myös muihin kuin kiusaajaan ja kiusattuun. Kiusaajalla voi olla apuri, joka ei varsinaisesti aloita kiusaamista, mutta voi olla mukana kannustamassa kiusaajaa. Uhrilla voi myös olla puolustajia, jotka yrittävät auttaa ja lopettaa kiusaamisen. Henkilöt, jotka eivät osallistu varsinaisesti itse kiusaamistilanteeseen, niin sanotut ulkopuoliset henkilöt, näkevät tapahtumat ja mahdollistavat kiusaamisen huomaamattaan. He eivät uskalla puuttua kiusaamiseen ja näin ollen ovat osallisia. Kiusaaminen täytyy myös ottaa puheeksi kiusaajan kanssa. Lapselle tulee tehdä selväksi, että kiusaamista ei hyväksytä, lasta täytyy myös tukea ja auttaa lopettamaan kiusaaminen. Lapsen kanssa voidaan yhdessä miettiä keinoja, joiden avulla voidaan hillitä kiukkua ja kestää pettymyksiä, jolloin kiusaaminen mahdollisesti loppuu. Lasta voidaan myös neuvoa, kuinka hän voisi parantaa kiusatun oloa nyt ja jatkossa, esimerkiksi tervehtiä ja hymyillä rohkeasti. (Kaukiainen & Salmivalli 2009.)

2.3 Kiusaamisen vaikutukset kiusattuun

Sirpa-Maija ja Reino Harjunkoski (1994, 27) ovat jakaneet kiusatun erilaisiin tyyppeihin: passiivinen uhri, masentunut uhri, äidin poika ja provosoiva uhri. Passiivinen uhri on usein ahdistunut, pelokas, hiljainen, vetäytyväinen. Lapsen ulkonäkö tai poikkeava käyttäytyminen voivat myös johtaa kiusaamiseen, usein kiusaamiseen liittyy myös erilaisuuden kohtaaminen. Passiiviset uhrin eivät yleensä reagoi heihin kohdistuneeseen kiusaamiseen. Alsakerin tutkimusten mukaan passiivisia uhreja olisi 6 prosenttia päiväkotilapsista. Nämä lapset ovat yleensä hyvin kilttejä lapsia, jotka jakavat tavaroi-
taan, auttavat ja lohduttavat ystäviään, vaikkakin paljon harvemmin kuin ne lapset, jotka eivät ole osallisena kiusaamiseen tai kiusattuna olemiseen. Passiivisilla lapsilla näyttäisi olevan myös vaikeuksia puolustaa itseään ja he leikkivät enemmän yksin kuin muut lapset. Lisäksi heillä on hankalampaa ystäväystyä ja pyytää kavereita leik-
kimään. Sen seurauksena heillä on usein vähemmän kavereita ja he ovat vähemmän pidettyjä kuin kiusaavat lapset tai lapset, jotka eivät ole osallisena kiusaamiseen. Al-
saker mainitsee, että näille lapsille olisi hyvä saada enemmän itsetuottamusta sosi-
aalisissa suhteissa. Jokainen kokemus, mikä parantaa heidän osaamistaan auttaa lapsia minimoimaan haavoittuneisuuttaan kaveriryhmässä. (Alsaker 2012.)

Masentunut uhri on saamaton ja keskittymiskyvytön. Heillä on ongelmia sosiaalisissa tilanteissa ja he joutuvat helposti muiden lasten kiusaamisen kohteeksi. Äidin poika on herkkä ja varovainen, he ovat lapsia, jotka ovat läheisiä erityisesti äitiensä kanssa ja äidit saattavat huolehtia heistä jopa hieman liikaa. Ylihuolehtiminen äitien osalta voi olla syy tai seuraus kiusaamiselle. Provosoiva uhri on aggressiivinen, lyhytjännittei-
nen ja ylivilkas. Provosoiva uhri saa omalla käytöksellään muut hermostumaan ja är-
syyntymään ja joutuu kiusatuksi. (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 27–29.) Alsake-
rin (2012) mukaan noin 8 prosenttia päiväkotilapsista olisi provosoivia uhreja. He
käyttävät fyysistä aggressiota paljon useammin kuin kiusaajat ja heiltä puuttuu itsehil-
lintää. Provosoivat uhrin reagoivat kaikkeen liian nopeasti ja aggressiivisesti yllykkei-
siin. Vaikka he puolustavatkin itseään, he eivät pysty lopettamaan kiusaamista. Kiu-
saajat käyttävät hyväksi provosoivien uhrien impulsiivisuutta ja osaavat provosoida
heidän hyökkäyksiään. Uhreilta puuttuu taitoja, jotka ovat hyödyllisiä ystävien löytä-
misessä ja heillä onkin vain muutama kaveri.

Kiusaaminen jättää jälkensä uhriin, kiusaaminen vaikuttaa kiusatun itsetuntoon negatiivisesti ja pahimmassa tapauksessa koko hänen suhteeseensa ympäristöönsä kohtaan. Kiusattu lapsi uskoo usein että kiusaaminen johtuu hänestä, seurauksia voivat olla erilaiset psykosomaattiset oireet, kuten selittämättömät vatsakivut, päänsärky, nukkumaan menemisen vaikeus, uniongelmat ja lopulta jopa masennus. (Hakala 2011, 118–119.) Kiusaamisen seurauksena on myös kavereiden hylkääminen. Päiväkotilapset pitävät kiusatuista vähemmän kuin jopa kiusaajista tai lapsista, jotka eivät osallistu kiusaamiseen. Kiusatuilta lapsista puuttuu ystäviä, jotka voisivat suojella heitä. Ystävien hylkäys pysyy vuosia ja sillä on pitkäaikaisia negatiivisia seurauksia lasten hyvinvoinnille ja sosiaaliselle sopeutumiselle. (Alsaker, 2012.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton (2012a) mukaan ehkäisemällä kiusaamista päiväkodeissa voidaan ehkäistä myös koulukiusaamista. Alle kouluikäiset lapset eivät ole vielä omaksuneet kiusaajan ja kiusattuna olemisen toimintatapoja, koska heidän vuorovaikutustaitonsa eivät ole vielä kehittyneet. Kiusaamisen ennaltaehkäisy perustuu päiväkodeissa työntekijän omien asenteiden muuttumiseen, sillä työntekijän toiminta voi ylläpitää kiusaamista. Päivähoitoyksikön on päätettävä, mitkä ovat ne keinot tämän ratkaisemiseen. Laura Kirveksen ja Maria Stoor-Grennerin (2010) tekemän tutkimuksen mukaan päiväkotiiikäisetkin lapset kiusaavat toisiaan niin fyysisesti kuin henkisesti. Kiusaamista tapahtuu erityisesti vapaan leikin aikana ja yleisin kiusaamismuoto on leikin ulkopuolelle jättäminen. Leikkien ulkopuolelle jätetyillä lapsilla on riski joutua noidankehään, he juttelevat ja leikkivät vähemmän toisten lasten kanssa. Tämän seurauksena näiden lasten vuorovaikutustaidot voivat jäädä heikommiksi. Torjuminen heikentää lapsen itsetuntoa ja aiheuttaa aggressiivista tai syrjäytyvää käytöstä, mikä puolestaan voi lisätä torjutuksi tulemistä ja leikkien ulkopuolelle jättämistä. Tutkimus kehottaa aikuisia vahvistamaan lasten empatiakykyä ja harjoittamaan vuorovaikutustaitoja. Tärkeää on myös myönteisten vertaissuhteiden kehittäminen. Aikuisen tulisi välittää tukensa kiusatulle, vahvistaa kiusatun itseluottamusta ja vakuuttaa, että kiusaaminen saadaan loppumaan (Kaukiainen & Salmivalli 2009).

2.4 Aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä

Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin yhteishanke on selvittänyt kiusaamista päiväkodeissa. He toteuttivat vuosina 2009–2010 Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa -hankkeen. Hanketta rahoitti ja valvoi sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

nisteriö. Hankkeen tavoitteena oli luoda käsitys siitä, millainen ilmiö kiusaaminen on alle kouluikäisten lasten parissa. Hanke tuotti oppaan Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa sekä julkaisi Kiusaavatko pienetkin lapset? -teoksen. Hankkeen suunnittelijat Laura Kirves ja Maria Stoor-Grenner ovat laatineet molemmat julkaisut. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012.) Hankkeen tulosten mukaan päiväkodeissa esiintyi fyysistä, sanallista sekä psyykkistä kiusaamista. Kiusaamistilanteet tapahtuivat useimmiten vapaiden leikkien yhteydessä sisällä tai ulkona. Haastateltujen lasten mukaan kiusaamista tapahtuu silloin, kun aikuinen ei näe tai on kiireinen. Kiusaaminen päiväkotikäisten lasten keskuudessa näyttäytyi hyvin samankaltaisena ilmiönä kuin koulukiusaaminen. Tulosten mukaan päiväkodin työntekijöillä ei ole riittävästi tietoa tunnistaa kiusaaminen eikä keinoja puuttua siihen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 41–42.)

Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010, 7) mukaan ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa on ilmennyt, että kiusaamista tapahtuu jo alle kouluikäisten parissa. Tutkimuksia on tehty muun muassa Norjassa (Alsaker 1993), Sveitsissä (Alsaker & Valkanover 2010; Alsaker & Nägele 2008) sekä Australiassa (Main 1999; Rigby 1997). Alle kouluikäisten kiusaaminen muistuttaa tavoiltaan ja muodoiltaan paljon koulukiusaamista.

Uusimmat kiusaamista käsittelevät opinnäytetyöt olivat Soila Metsolan ja Kaisa Ilmastin opinnäytetyö *Kiusaaminen päiväkodissa : aiheen käsittely lapsiryhmässä toiminnallisilla menetelmillä* sekä Johanna Kanervan ja Sini Ulmasen *Kiusaaminen päiväkodissa : Haastattelututkimus Mikkelin alueen päiväkodeissa*. Molemmat oli julkaistu vuonna 2011 Mikkelin ammattikorkeakoulussa ja ne käsitelivät lapsia tai lasten näkökulmaa kiusaamiseen. Metsola ja Ilmasti (2011) pitivät lapsille ohjaustuokioita, joista he loivat päiväkodin henkilökunnalle keinoja ennaltaehkäistä kiusaamista. Kanervan ja Ulmasen tutkimukseen osallistui yhteensä 32 päiväkotilasta, joista tyttöjä oli 14 ja poikia oli 18. Tulosten mukaan 84 prosenttia haastatelluista lapsista oli kokenut kiusaamista päiväkodissa. Fyysistä kiusaamista esiintyi enemmän kuin henkistä kiusaamista sekä poikien että tyttöjen keskuudessa. Sukupuolten välillä oli eroja siten, että tytöillä esiintyi poikia enemmän henkistä kiusaamista esimerkiksi leikistä pois jättämisestä ja eristämisestä. Pojat kokivat eniten fyysistä kiusaamista, kuten potkimista ja tönimistä. (Kanerva & Ulmanen 2011, 25–32.)

Vuonna 2000 Mikkelin ammattikorkeakoulussa on julkaistu Mirva Brunoun ja Susanna Piiraisen opinnäytetyö *Lasten välinen kiusaaminen päiväkodissa*. Se käsitteli Mikkelin alueen päiväkotien työntekijöiden näkökulmaa lasten välisestä kiusaamisesta. He olivat satunnaisesti valinneet seitsemän päiväkotia tutkimukseensa ja tutkimusaineisto kerättiin kyselyllä sekä haastattelemalla. Tutkimuksesta saatujen tulosten mukaan kaikissa mukana olleissa päiväkodeissa esiintyi kiusaamista. Työntekijät näkivät kiusaamisen todella samankaltaisesti, se oli tahallista sekä tietoista toimintaa, joka oli jatkuvaa ja toistuvaa. (Brunou & Piirainen 2000, 41.)

Saimaan ammattikorkeakoulussa on tehty opinnäytetyö, jonka tarkoituksena oli selvittää Lappeenrannan päiväkotien työntekijöiden näkökulmaa lasten välisestä kiusaamisesta. Tutkimuksesta ilmeni, että päiväkotikiusaamista esiintyy päivittäin, mutta päiväkodin työntekijöiden mukaan kiusaamista esiintyi vain jonkin verran. Yleisimpiä kiusaamisen muotoja olivat fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen kiusaaminen. Tutkimuksesta kävi ilmi, että tärkeimpiä ennaltaehkäisyyn muotoja olivat kasvattajan läsnäolo, hyvänä esimerkkinä toimiminen sekä turvallisen ilmapiirin luominen. (Kiisseli ym. 2011, 28–30.)

3 PÄIVÄHOITO JA KIUSAAMINEN

Suomen kuntaliiton (2012) mukaan päivähoito on yhteiskunnan järjestämää palvelua, johon on oikeus kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla. Oikeus päivähoitoon tarkoittaa perheiden kohdalla oikeutta saada lapselleen hoitopaikka ja lapselle se antaa oikeuden päivähoidossa järjestettävään varhaiskasvatukseen.

Päiväkodit ovat osa julkista hyvinvointijärjestelmää. Yhteiskunta säätelee tätä hyvinvointijärjestelmää muun muassa lakien, normien ja voimavarojen suuntaamisen avulla. Päivähoidon yhteiskunnalliset tehtävät voidaan jaotella neljään luokkaan: työvoimapolitiittisiin, perhepolitiittisiin, sosiaalipoliittisiin ja koulutuspolitiittisiin tehtäviin. Päiväkotitoiminta on yksi muoto suomalaisessa päivähoitotoiminnassa. Suomalaisen päivähoitoajattelun mukaan vanhemmilla on oikeus valita, mikä hoitomuoto on heidän lapsilleen paras vaihtoehto. (Karila & Nummenmaa 2001, 11–12.)

Päivähoitolaki (19.1.1973/36) määrittelee varhaiskasvatukselle seitsemän erilaista kasvatustavoitetta, jotka määrittävät, mihin kasvatuksella pyritään. Tavoitteet ovat: fyysinen, sosiaalinen, emotionaalinen, älyllinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollinen kasvatus. Vanhempien ja työntekijöiden mielestä tärkein kasvatuksellinen tavoite on sosiaalinen kasvatus. Sosiaalinen tavoite tarkoittaa sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen tukemista yksin ja vertaissuhteissa, sosiaalisen kanssakäymisen oppimista, hyvien tapojen omaksumista, toisten huomioon ottamista, erilaisten mielipiteiden hyväksymistä ja ristiriitojen ratkaisua. Lapsi oppii kanssakäymistä eri-ikäisten lasten ja aikuisien kanssa ja saa kodin ulkopuolisia ihmissuhteita. Toiseksi tärkeimpänä tavoitteena pidetään emotionaalista eli tunne-elämän ja turvallisuuden tunteen tukemista. Tämä tavoite tarkoittaa tunne-elämän vahvistamista ja kehittämistä yksilönä sekä vertaisryhmässä, myönteisen minäkäsityksen syntymistä ja kehittymistä, itsetunnon kehittymistä, terveen tahdonmuodostuksen kehittymistä, erilasten tunteiden ilmaisua ja niiden hallintaa, toisten kunnioittamisen ja myötätunnon kehittämistä ja vahvistamista. Kolmanneksi tärkeimpänä pidetään eettistä kasvatusta, joka tarkoittaa moraalisen ja eettisyyden vahvistamista, ihmisrakkauden ja vastuuntunnon kehittymistä, hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän erojen selkiinnyttämistä. (Hellman-Suominen ym. 2009, 128–129.)

Kiusaaminen on pahinta mahdollista väkivaltaa. Kiusaamisen kohteeksi joutunut elää jatkuvassa pelossa, milloin kiusaaminen ja pilkkaaminen alkaa taas ja tällaisessa pelossa eläminen on kuluttavaa. Päiväkodissa työntekijöiden tulee kasvattaa lasta toimimaan ryhmässä oikealla tavalla ja antaa lapsille toimintamalleja. Jos lapset määrittävät itse keinot arvoasteikkojen muodostukseen, voi syntyä huonoja käytäntöjä. Kun lapsia ohjataan oikealla tavalla ja hyvään käytökseen, voidaan saada aikaan yhteisö, joka osaa neuvotella ja on väkivallaton. Aikuiselle kiusaamisen kohtaaminen voi olla niin epämukavaa, että hän sivuuttaa kiusaamisen. Aikuinen saattaa uskoa, että lasten on hyvä oppia itse ratkaisemaan ristiriitoja, kuitenkin jos sivuuttaa kiusaamisen, annetaan sille mahdollisuus pahentua. Aikuista tarvitaan kiusaamisen lopettamiseen ja heidän tulee neuvoa lasta hyvän toveruuden pelisäännöistä ja miten toimia, kun joku kiusaa. (Cacciatore 2008, 43.)

4 LASTEN SOSIAALINEN KEHITYS

Kronqvist ja Pulkkinen (2007, 116) tarkoittavat lapsen sosiaalisella kehityksellä vuorovaikutukseen liittyviä taitoja sekä valmiutta liittyä erilaisiin ryhmiin. Sosiaaliin taitoihin kuuluu myös lapsen herkkyys toisen lapsen yhteistyöaloitteille. Jos lapsi ryntää keskeyttämään toisten leikkejä tai tulkitsee helposti toiset lapset vihamielisiksi, hänet saatetaan torjua yhteistyöstä. Kiintymyssuhteen muodostaminen on omalla tavallaan lapsen ensimmäinen niin sanottu sosiaalinen taito, sillä kiintymyssuhteissa lapsi oppii sosiaalisen vuorovaikutuksen perusasian: millä tavoin ihmiset suhtautuvat toisiinsa (Keltikangas-Järvinen 2012, 39). Lapsi kehittyy osana omaa kulttuuriympäristöään ja kasvaa niiden arvojen ja toimintatapojen mukaiseksi, joita siellä pidetään tärkeinä. Lapsella on myös syntymästään saakka valmius sosiaaliin siteisiin ja ympäristön tarkkaan havaitsemiseen. Näin lapsi sosiaalistuu pikku hiljaa oman kulttuuriympäristönsä toimivaksi jäseneksi. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 116.)

Kolme ensimmäistä ikävuotta lapsen kehityksessä luo persoonallisuuden perusrakenteen. Näiden kolmen ikävuoden aikana lapselle kehittyy tunne omasta yksilöllisyydestään, minuudestaan sekä ainutkertaisuudestaan. Lapselle muodostuu perustajunta siitä, miten ihmiset toimivat keskenään. Hän myös oppii, kuinka voi itse säädellä omia mielialojaan, kontrolloida käytöstään tai reagoida muiden ihmisten mielialoihin sekä viesteihin. Kaiken tämän oppiminen vaatii läheistä vuorovaikutusta sensitiivisten ja emotionaalisesti lapselle tärkeiden hoitajien kanssa. Kiintymyssuhde onkin tärkeä osa lapsen varhaista kehitysvaihetta. Kehitys on hyvin kokonaisvaltaista ja eriytymätöntä, sillä emotionaalista, kognitiivista ja sosiaalista kehitystä ei voi irrottaa toisistaan, ne kaikki liittyvät kiinteästi toisiinsa ja pohjaavat kiintymyssuhteen turvallisuuteen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 21, 26.) Lapsen sosiaalista kehitystä on myös hankalaa erottaa muusta kehityksestä, kuten ajattelutaidoista, tunne-elämän kehityksestä tai persoonallisuuden kehityksestä, sillä näillä kaikilla on yhteys lapsen vuorovaikutussuhteiden sekä ystävyys-suhteiden kehittymiseen (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 116). Jos tässä kehityksessä on vakavia puutteita, voi siitä joutua kärsimään vielä aikuisuudessakin (Keltikangas-Järvinen 2012, 21).

4.1 Kiintymyssuhteen merkitys sosiaalisessa kehityksessä

Kiintymyssuhde käsitteenä pyrkii kuvaamaan lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välisen suhteen laatua (Lyytinen ym. 1995, 61). Kiintymyssuhdeteorian on kehittänyt englantilainen psykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlby. Teorian syntymisen kannalta käänteentekevää oli Bowlbyn tutustuminen Konrad Lorenzin leimautumisteoriaan, jossa linnunpoikanen ottaa emokseen ensimmäisen kuoriutumishetkellä näkemänsä liikkuvan olennon, sillä Bowlby otaksui, että ihmislapsen ja hänen hoitajansa välillä tapahtui jotakin vastaavanlaista. Bowlbyn mielestä tasapainoiseen kehitykseen johtaa lapsen ja vanhemman kiinteä tunneside. Lapsen kyky kiintyä hoitajaan on synnynnäinen valmius ja pitkäaikainen tai useasti toistuva ero hoitajasta on lapselle haitallista. Kiintymyssuhdemallit kertovat lapsen ja hänen hoitajansa vuorovaikutuksesta: millä tavalla lapsi on kiintynyt hoitajaansa. Kiintymyksen laatu ennustaa lapsen sopeutumista ja tunne-elämän tasapainoa myöhemmässä elämässä. (Vilkko-Riihelä & Laine, 2005, 48–49.)

Sinkkonen (2001, 39–45) kirjoittaa, että amerikkalainen psykologi Mary Ainsworth on tutkinut Bowlbyn kiintymyssuhdemalleja vierastilanne-menetelmällä, jossa 12–20 kuukauden ikäinen lapsi on samassa leikkihuoneessa äidin ja vieraan ihmisen kanssa. Lapsen reaktioita tarkkaillaan, kun äiti poistuu huoneesta ja palaa takaisin hetken kulluttua. Välillä vieras poistuu huoneesta ja välillä lapsi jätetään yksin huoneeseen. Tutkimusten perusteella lapsen kiintymyssuhdemallit on jaettu turvallisesti kiintyneisiin, välttelevästi kiintyneisiin ja ristiriitaisesti kiintyneisiin. Turvallisesti kiintynyt on yleisin kiintymyssuhdemalli. Tässä kiintymyssuhdemallissa lasten käyttäytyminen osoittaa, että he ovat voineet näyttää kaikki tunteensa ja he ovat saaneet lohdutusta ollessaan vihasia tai pettyneitä. Lapset käyvät ajoittain hakemassa turvaa äidiltä ja jatkavat sitten leikkejään. Turvallisesti kiintyneet lapset luottavat äidin saatavillaoloon. Välttelevästi kiintynyt lapsi kokee, että myönteiset tunteet ovat sallittuja, mutta kielteisiä tunteita ei kannata näyttää. Näiden lasten vanhemmat eivät kannusta lapsiaan tulemaan lähelle, eivätkä tunne erityistä mielihyvää ollessaan fyysisessä kontaktissa lapsen kanssa. Lapsen eroahdistus näkyy leikin ja tutkimisen vähenemisenä, lapsi voi leikkiä mekaanisesti, muttei tunne iloa. Ristiriitaisesti kiintyneiden lasten vanhemmat ovat vastanneet lapsen tarpeisiin ja viesteihin, mutta vastaamiset ovat olleet epäjohtomukaisia ja ailahtelevaisia. Lapsi ei kykene ennakoimaan, mitä äiti tekee seuraavaksi ja varmin keino saada äiti reagoimaan on kielteisten tunteiden näyttäminen, kiu-

kutteleminen ja vaatiminen. (Sinkkonen 2001, 39–45.) Tutkimuksissa on löydetty myös hajanainen kiintymysmalli, jossa lapsi on hyvin passiivinen, ei tartu leluihin eikä vastaa äidin viesteihin. Lapsi voi itkeä ja sitten lyödä, jähmettyä ja jopa pelätä vanhempaa. Hajanaisen kiintymyksen takana on vanhempi, jonka käytös on ollut täysin ailahtelevaa, välillä vaarallista ja laiminlyövää, sisältänyt kaksoisviestejä ja osoittanut äkillisiä mielialan muutoksia. (Vilkko-Riihelä & Laine 2005, 50.)

Keltikangas-Järvisen (2012, 26–28) mukaan lapsen tärkein kehitystehtävä on kiintymyssuhteen luominen tunnetasolla tärkeisiin aikuisiin, jotka useimmiten ovat lapsen vanhemmat. Se on pohja lapsen sosiaaliselle kehitykselle ja sosiaalisille taidoille, mutta samalla myös lapsen kognitiivisen kehityksen pohja. Jos lapsi elää turvallisessa kiintymyssuhteessa, hän pystyy rakentamaan sekä minuuden eli käsityksen itsestään itsenäisenä olentona että käsityksen siitä, millä tavoin ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Minuuden kehittymisen myötä mahdollisiksi tulevat itsekontrolli ja tunteiden säätely, jotka taas ovat sosiaalisen kyvykkyyden osatekijöitä. Minuuden kehittyminen edellyttää ensin elämistä symbioosissa ensisijaisen hoitajan kanssa ja sitten irtautumista tästä. Minuus syntyy lapsen saamista varhaisista hoivakokemuksista, sitä ei opeteta eikä se synny virikkeistä. Lapsen minuuden kehitys on toisen ihmisen varassa, sillä positiiviset hoivakokemukset antavat tunteen omasta arvokkuudesta sekä luovat pohjan hyvän itsetunnon muodostumiselle. Puutteelliset hoivakokemukset taas heijastuvat myöhemmin negatiivisina käsityksinä itsestä, muista sekä ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Tunteiden säätely tarkoittaa sitä, että aluksi hoitaja auttaa lasta tämän tunteissa. Hoitaja seuraa lapsen mielialoja ja toimii niiden mukaan, herättää lapsessa positiivisia tunteita ja auttaa negatiivisten yli, rauhoittaa suuttuneen lapsen, joka ei kykene itse rauhoittumaan ja toimii lapsen puolesta silloin, kun lapsi ei itse vielä osaa. Hoitaja toimii siis lapsen tunteiden säätelijänä ja näistä kokemuksista lapselle kehittyy asteittain itsenäistymisen lisääntyessä kyky itse säädellä tunteitaan. Emootioiden hallinta, mielialan säätely sekä itsekontrolli ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen avainasioita. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–28.)

4.2 Lasten vertaissuhteet

Lasten vertaissuhteilla eli samanikäisten ja suunnilleen samalla kehitystasolla olevien lasten kanssa luoduilla suhteilla on merkitystä lasten kehityksessä. Vertaisten kanssa omaksutaan tietoja, taitoja ja asenteita sekä koetaan erilaisia asioita. Ne vaikuttavat

osaltaan paitsi lasten ja nuorten välittömään sopeutumiseen ja hyvinvointiin myös pitkälle tulevaisuuteen. Vertaiset ovat henkilöitä, jotka ovat lapsen kanssa suunnilleen samalla kehitystasolla niin sosiaalisesti, emotionaalisesti kuin kognitiivisestikin. (Salmivalli 2005, 15.) Lehtisen mukaan lapsiryhmässä lapset harjoittelevat kykyä toimia yhdessä muiden lasten kanssa sekä yhteisten kokemusten jakamista. Vertaissuhteet ovat tärkeitä lapselle erilaisuuden hyväksymisen, toisten huomioon ottamisen, auttamisen opettelussa sekä sosiaalisen kasvatuksen kannalta. Päiväkoti on lapselle hyvä paikka harjoitella ja toteuttaa näitä vertaissuhteita. Vertaissuhteet ja vertaiskulttuuri on lapselle tärkeä sosiaalinen ympäristö, jossa lapset jakavat merkityksellisiä kokemuksiaan ja vaikuttavat toinen toisiinsa. (Lehtinen 2009, 138–140.)

Salmivallin (2005, 25, 33) mukaan lapsen sosiaalista statusta tai asemaa jossain tietyssä ryhmässä, kuten päiväkotiryhmässä, voidaan yksinkertaisesti mitata pyytämällä jokaista lasta nimeämään kolme ryhmäläistä, joista he pitävät eniten ja kolme sellaista, joista he pitävät vähiten. Sen jälkeen jokaiselle lapselle voidaan laskea hyväksytyksi tulemisen eli toverisuosiota ja torjutuksi tulemisen eli epäsuosiota kuvaavat arvot. Vertaisryhmässä tapahtuvan sosiaalisen vertailun kautta lapsi oppii paljon itsestään ja rakentaa omaa minäkuvaansa sekä käsitystä itsestään ja ominaisuuksistaan. Jos lapsi on aina vertaisryhmässä torjuttu, hän alkaa itsekkin pitää itseään sosiaalisesti epäonnistuneena. Korkea sosiaalinen asema ei välttämättä ole myönteisen kehityksen edellytys eivätkä kaikki voi olla suosittuja, mutta edes pieni toverisuosio näyttäisi suojaavan lasta vaikeuksilta. Torjutuksi tulevilla lapsilla on nimittäin suurempi riski jäädä ryhmän ulkopuolelle ilman vastavuoroisia ystävyyssuhteita, kokea yksinäisyyden tunteita ja joutua jopa kiusatuksi. Tällainen lapsi jää usein myös ilman sitä harjoituskenttää, jolla sosiaalisia taitoja opitaan. Lapsen sosiaalista statusta on lisäksi vaikea muuttaa myöhemmin, kun se on muodostunut. (Salmivalli 2005, 25, 33.)

Vertaissuhteiden muodostaminen sekä yhdessä toimiminen edellyttävät lapsilta neuvottelemista, kompromissien tekemistä ja toisten huomioon ottamista. Lasten on lisäksi mukauduttava erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin ja toimittava innovatiivisesti onnistuakseen tuottamaan toivottuja muutoksia vertaissuhteissaan sekä -toiminnassaan. Lapset neuvottelevat vertaissuhteissaan monista lasten elämään kuuluvista asioista, kuten siitä, kenen kanssa leikkivät, kuka otetaan mukaan leikkiin ja kuka suljetaan leikistä pois, millaiset ovat leikkiin osallistujien väliset suhteet, mitä tehdään ja miten ratkaistaan esiin tulevia ongelmia. (Lehtinen 2009, 154.) Lasten hyvinvoinnin ja kehi-

tyksen edellytys on vertaisryhmän hyväksyntä, kuitenkin juuri näissä vertaissuhteissa voi myös kiusaamista tapahtua. Lapsilla tulisi olla tietynlaisia valmiuksia ”tulkita” lapsiryhmän normeja, esimerkiksi kuinka leikkiin liitytään. Useimmat lapset pystyvät tähän, mutta esimerkiksi lapset, joilla on kehityksessä erityisen tuen tarvetta, voivat pyrkiä tähän ryhmään keinoin, jotka ovat ryhmän normien vastaiset. Lapsi on vaarassa joutua torjutuksi, mistä voi seurata pahimmassa tapauksessa kiusaamista. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49–50.)

4.3 Lasten moraalin ja empatian kehitys

Moraali tarkoittaa hyvän ja pahan tai oikean ja väärän erottamista toisistaan, moraali myös liittyy käytännöllisiin ratkaisuihin elämässä. Moraalikehitys tarkoittaa lähipiirin, perheen ja koko kulttuurin arvojen ja normien oppimista ja se on tärkeä osa lapsen persoonallisuuden kehitystä. Lapsi oppii, kuinka toisiin ihmisiin suhtaudutaan. Hän oppii myös säätelemään omaa käyttäytymistään ristiriitatilanteissa. Kehityksen myötä lapsi oppii tekemään moraalisesti oikein eikä toimi vain omien halujensa pohjalta. Kasvattajan täytyy olla tietoinen moraalin ja sosiaalisen kehityksen etenemisestä onnistuakseen kasvatuksessa. Piaget’n mukaan yksilön moraalikehityksen ydinalue on sääntöihin asennoituminen. Lapsen käsitys säännöistä muodostuu kahdesta eri osasta: siitä, miten lapsi tiedostaa säännöt ja siitä, miten lapsi toteuttaa niitä. Lasten hyväksyminen erilaisiin ryhmiin edellyttää näiden sääntöjen omaksumista. (Aho & Laine 1997, 106–107, 113.)

Lasten moraalin kehityksessä empatia on keskeinen tunneilmiö. Empatia tarkoittaa ihmisen eläytyvää ymmärtämistä sekä myötäeloa ja -ymmärrystä ja se on yksinkertaisuudessaan sitä, että kun ihminen tulee surulliseksi nähdessään murheellisen ihmisen ja iloiseksi nähdessään hilpeän, koetaan empatiaa. (Kalliopuska 1990, 11; Helkama 2002, 125.) Jo vauva saattaa alkaa itkeä, kun hän kuulee toisen lapsen itkevän ja vuoden vanhalla ja hieman sitä vanhemmalla on lähes sääntönä, että kun yksi lapsi itkee, muutkin lapset alkavat itkeä. Puolitoistavuotias saattaa yrittää lohduttaa toista, esimerkiksi ojentamalla jotain itkevälle kaverille. Se ei kuitenkaan ole vielä empatiaa. Vauva ei itke tai lapsi lohduta toista, koska tuntee myötätuntoa, vaan siksi, että itsen ja muiden välinen ero ei ole vielä riittävä erottamaan omaa ja muiden tunnetilaa. Lapsi kokee, että se, mikä tapahtuu toiselle, tapahtuu myös hänelle, esimerkiksi toisen itku toimii hänellekin viestinä, että jokin on hätänä. Kolmevuotiaana lapsi ymmärtää ajoit-

tain, että toisen tunteet ovat eri asia kuin hänen omat tunteensa ja alkaa kokea empatiaa toisen tunteita kohtaan sekä vastaa niihin tavalla, joka on erilaista kuin hänen oma tunnetilansa. Vasta neljävuotiaana kuitenkin lapsi kunnolla ymmärtää, että samassa tilanteessa ihmisillä voi olla erilaisia tunteita. (Keltikangas-Järvinen 2012, 62–63.)

Sosiaalisessa kanssakäymisessä tarvittavan empatian kehittämisessä on välttämätöntä kyky muodostaa mielikuvia eli ihmisen pitäisi pystyä muodostamaan mielikuvan siitä, mitä toisen mielessä tapahtuu. Silloin hän voi asettua toisen ihmisen asemaan ja ymmärtää, miltä tästä tuntuu. (Keltikangas-Järvinen 2010, 134–135.) Empatia kehittyy varhaisissa ihmissuhteissa ja sitä voidaan harjoitella ja kehittää monilla eri menetelmillä. Muun muassa vauvahieronta ja systemaattinen ihokosketus ovat hyviä toimintatapoja. Kosketus aiheuttaa vauvalle voimakkaita tuntemuksia omasta kehosta. Tasapainoisen tunne-elämän kehityksen kannalta varhaiset iho-kosketukset ovat tarpeellisia. Jos lapsi on varhain saanut osakseen hellyyttä, tämä pystyy myöhemmin jakamaan tunteita toisten ihmisten kanssa helpommin ja mitä realistisempi käsitys lapsella on itsestä ja omasta kehosta, sitä suurempi mahdollisuus on empatian osoittamiseen. (Kalliopuska 1990, 52–53.) Kun lapsen ja hoitajan välillä on tiivistä ja läheistä vuorovaikutusta, lapsen on mahdollista oppia, millä tavoin ihmisen ulkoinen käyttäytyminen heijastaa hänen sisäisiä tilojaan. Sen sijaan varhaisen ja kiinteän vuorovaikutuksen puute hankaloittaa toisen ihmisen tunteiden ymmärtämistä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 135.)

Helkama (2002, 129) kirjoittaa, että empatiaan liittyy läheisesti myös häpeän ja syyllisyyden tunteet. Häpeä saa ihmisen tuntemaan väärin tekemisen tuskalliseksi ja syyllisyyden tehtävänä on korjata yksilön väärällä toiminnallaan aiheuttama haitta. Syyllisyys, kuten häpeäkin, korostaa standardien eli miten asioiden pitää olla, noudattamisen tärkeyttä ja saa ihmisen oppimaan uutta itsestään. Häpeässä ihminen oppii itsestään kohteena, kun taas syyllisyydessä ihminen oppii itsestään tekijänä.

Päiväkoti-ikäisten lasten välillä riitoja syntyy helposti ja riidat syntyvät yleensä leluista tai välineistä. Päiväkoti-ikäiset lapset ilmaisevat tunteitaan avoimesti ja viha, kateus tai ihailu voivat näyttäytyä hyvinkin voimakkaasti. Lasten tulisi itse opetella riitojen selvittelyä, mutta jos aikuisen on näihin puututtava, tulisi lapsille opettaa tietoisuutta omista ja muiden tunteista. Lapsia tulisi opettaa hyväksymään ja tuntemaan tunteensa. Ryhmässä työskentely edellyttääkin lapselta empaattisuutta. Päiväkoti-ikäisillä lapsilla

empaattisuus on globaalia, lapsi yhtyy toisen lapsen itkuun tai on egosentristä, jolloin lapsi tiedostaa, ettei epämiellyttävä asia kosketa häntä, mutta ei tiedosta muiden tunteita, vaan kuvittelee kaikkien tuntevan samoin. (Aho & Laine 1997, 132.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Koska työntekijöiden näkökulmaa lasten välisessä kiusaamisessa ei ole niin paljon tarkasteltu ja edellinen opinnäytetyö aiheeseen liittyen on yli kymmenen vuotta vanha, kiinnostuimme aiheesta sen ajankohtaisuuden vuoksi ja halusimme nähdä, miten työntekijät kokevat lasten välisen kiusaamisen nykyään. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kartoittaa Mikkelin alueen päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä kiusaamisesta päiväkodeissa. Tavoitteenamme oli löytää keinoja kiusaamiseen puuttumiseen mahdollisimman ajoissa sekä kiusaamisen ehkäisyyn päiväkodeissa. Tutkimukseen osallistui yhdeksän päiväkotia ja tutkimusaineistomme koostui sähköisestä kyselystä.

5.1 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat:

- Millaisena päiväkotien työntekijät määrittelevät lasten välisen kiusaamisen päiväkodissa?
- Millaista kiusaamista päiväkodeissa mahdollisesti esiintyy?
- Miten työntekijät kokevat mahdollisuutensa puuttua kiusaamiseen?
- Millaisia toimintastrategioita päiväkodeilla on kiusaamisen käsittelyssä?

Tutkimme myös kiusaamisen esiintyvyyttä, siihen puuttumista ja miten kiusaamista voitaisiin ehkäistä päiväkodeissa. Vertailimme lisäksi tyttöjen ja poikien eroja kiusaamisessa sekä sitä, onko kiusaaja ja kiusattu toistuvasti sama vai eri lapsi.

Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössämme käytimme kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa lähes kaiken kerätyn aineiston voi muuttaa numeeriseen muotoon (Aaltola & Valli 2001, 158). Tämä menetelmä antaa

yleisen kuvan muuttujien eli mitattavien ominaisuuksien välisistä suhteista sekä eroista. Se tarkoittaa sitä, että tutkittavia asioita ja niiden ominaisuuksia tarkastellaan yleisesti kuvaillen numeroiden avulla ja se vastaa kysymyksiin: kuinka paljon, kuinka moni ja kuinka usein. (Vilkkä 2007, 13–14.)

Määrälliseen tutkimukseen voidaan tarvittavat tiedot hankkia erilaisista muiden keräämistä tilastoista, tietokannoista tai rekistereistä tai sitten tiedot kerätään itse. Valmiit aineistot ovat kuitenkin hyvin harvoin sellaisessa muodossa, että niitä voitaisiin käyttää suoraan tutkimuksessa, sillä niitä saatetaan joutua yhdistelemään, muokkaamaan ja tarkistamaan ennen käyttöä. Valmiissa aineistoissa olevat tiedot eivät myöskään ole välttämättä riittäviä tai tietojen yhteensovittaminen oman tutkimuksen kysymyksenasetteluihin voi olla hankalaa. Siksi oman aineiston kerääminen onkin hyvin tavallista ja suositeltavaa empiirisessä tutkimuksessa. Itse kerättävissä aineistoissa on päätettävä tutkimusongelman perusteella, mikä on tutkimuksen kohderyhmä ja mikä tiedonkeruumenetelmä soveltuu siihen parhaiten. (Heikkilä 2001, 18.) Aineiston voi kerätä monin eri tavoin, kuten kyselylomakkeilla, haastatteluilla ja havainnoimalla ja aineiston esittämiseen käytetään usein taulukkoja, kuviointeja ja tunnuslukuja (Aaltola & Valli 2001, 158, 161). Tuloksissa saadaan yleensä kartoitettua olemassa oleva tilanne, mutta ei pystytä selvittämään asioiden syitä riittävästi. Kvantitatiivista tutkimusta onkin usein arvosteltu pinnallisuudesta, koska tutkija ei pääse riittävän syvälle tutkittavien maailmaan. Tällöin vaarana on, että tutkija tekee vääriä tulkintoja saaduista tuloksista, varsinkin jos tutkimuskohde on ennestään outo tutkijalle. (Heikkilä 2001, 16.) Kvantitatiivista tietoa tutkimuksessamme saimme kyselyssä olleiden suljettujen eli vaihtoehtoja antaneiden kysymysten kautta.

Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa tutkijaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään sen käyttäytymisen tai päätösten syitä. Tutkimuksessa yleensä rajoitetaan pieneen määrään tapauksia, mutta ne pyritään kuitenkin analysoimaan mahdollisimman tarkasti. Tutkittavat valitaan harkinnanvaraisesti eikä tilastollisiin yleistyksiin pyritä. Laadullinen tutkimus sopii hyvin esimerkiksi toiminnan kehittämiseen, sosiaalisten ongelmien tutkimiseen tai vaihtoehtojen etsimiseen. (Heikkilä 2001, 16.)

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruussa käytetään menetelmiä, joiden avulla tutkija pääsee lähelle tutkittava kohdetta (Aaltola & Valli 2001, 68). Aineistoa kerätään vähemmän strukturoidusti kuin määrällisessä tutkimuksessa ja aineisto on usein tekstimuodossa. Tutkimuksessa vastataan kysymyksiin: miksi, miten ja millainen. Aineisto voi olla tutkimusta varten kerättyä tai sitten muuta tarkoitusta varten tuotettua kirjallista, kuvallista tai äänimateriaalia. Muun muassa päiväkirjat, kirjeet ja omaelämäkerrat ovat tyypillisiä laadullisen tutkimuksen valmiita aineistoja. (Heikkilä 2001, 17.) Muita tavallisia aineistokeruun muotoja ovat haastattelu, havainnointi ja muut arkipäivän tilanteissa syntyneet materiaalit (Aaltola & Valli 2001, 68). Laadullista tietoa tutkimuksessamme saimme kyselyssä olleiden avointen kysymysten avulla.

5.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Kysely on aineiston keruutapa, jossa kysymysten muoto on standardoitu eli kaikilta kyselyyn vastaavilta kysytään samat asiat, samalla tavalla ja samassa järjestyksessä. Kyselyn tulisi mitata sitä, mitä tutkimussuunnitelmaan on kirjattu mitattavaksi. Onnistuneeseen kyselyyn vaikuttaa monet eri tekijät riippumatta aineistonkeruutavasta tai paikasta. Tutkijan on etukäteen varmistettava, että kyselyyn osallistujilla on mahdollisuus osallistua kyselyyn, esimerkiksi sähköiseen kyselyyn ei ole mahdollista vastata, jos ei ole tietokonetta. (Vilkkä 2007, 28, 63–64.) Kyselytutkimuksessa kyselyn laatija esittää kysymykset vastaajalle kysymyslomakkeen avulla. Kyselylomake toimii samalla mittausvälineenä. Kyselylomakkeen on oltava toimiva sellaisenaan, koska haastattelija ei ole paikalla vastaajan täyttäessä lomaketta. (Vehkalahti 2008, 11–12.) Kyselylomake on perusta tutkimukselle, joten kysymysten muotoilussa tulee olla huolellinen. Kysymysten muoto voi aiheuttaa virheitä tutkimustuloksiin, jos vastaaja ei ymmärrä kysymystä samalla tavoin kuin kysymyksen esittäjä. (Valli 2007, 102, 111.) Kyselylomaketta käytetään, kun tutkittavana on henkilö ja häntä koskevat asiat, kuten asenteet, mielipiteet tai käyttäytyminen. Kyselyn voi toteuttaa joko postitse tai internetin kautta. Kysely soveltuu silloin aineiston keruutavaksi, kun tutkittavia henkilöitä on paljon ja he ovat hajallaan. (Vilkkä 2007, 28.)

Opinnäytetyössämme käytimme sähköistä kyselylomaketta. Kyselyn laadimme Webropol-kyselyohjelman avulla. Valitsimme sen muun muassa taloudellisista syistä sekä aineiston keruun helppouden vuoksi. Kyselytutkimuksen etuna pidetäänkin yleensä sitä, että niiden avulla pystytään keräämään laaja tutkimusaineisto ja tutkimukseen on

mahdollista saada paljon henkilöitä ja voidaan kysyä monia asioita. Menetelmä on tehokas: se säästää tutkijan aikaa ja vaivannäköä, sillä kyselyn kautta kerätty aineisto voidaan nopeasti käsitellä tallennettuun muotoon ja analysoida se tietokoneen avulla. (Hirsjärvi 2004, 184.) Kyselyn hyvä puoli on myös se, että tutkija ei voi vaikuttaa olemuksellaan tai läsnäolollaan vastauksiin, toisin kuin esimerkiksi haastattelussa. Vastaaja voi myös valita itselleen sopivan vastaamisajankohdan ja sen vuoksi hän voi rauhassa pohtia vastauksiaan ja tarkistaa niitä. (Valli 2001, 100.) Vallin (2007, 102, 111) mukaan sähköisen vastauksen voi kääntää suoraan tiedostoksi, jolloin aineiston syöttäminen erikseen tietokoneelle jää pois. Ongelmana voi olla vastaajien tottumattomuus kyselyyn ja vastausprosentti saattaa jäädä alhaiseksi.

Kyselytutkimukseen liittyy kuitenkin myös heikkouksia. Aineistoa pidetään pinnallisena ja teoreettisesti vaatimattomina. Lisäksi ei ole mahdollista olla varma siitä, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja ovatko he pyrkineet vastaamaan rehellisesti ja huolellisesti. (Hirsjärvi 2004, 184.) Väärinymmärtämisen mahdollisuuskin voi olla ongelma, sillä vastaaja ei pysty saamaan tarkentavia tietoja epäselvien kysymysten yhteydessä. Väärinymmärtämistä voidaan kuitenkin pienentää huolellisella vastausohjeella, selkeällä lomakkeella sekä lomakkeen huolellisella esitestauksella. (Valli, 2001, 102.)

Opinnäytetyössämme kartoitimme ensin, mitkä Mikkelin alueen kunnalliset päiväkodit ovat halukkaita osallistumaan kyselyyn ja pyysimme samalla lähettämään työntekijöiden sähköpostiosoitteet meille. Yhdeksän päiväkotia 24 päiväkodista vastasi myöntävästi kartoitukseen ja saimme 46 työntekijän sähköpostiosoitteet. Laadimme kyselyn ja testasimme sitä viidellä henkilöllä, joihin lukeutui muun muassa opinnäytetyömme opponoijat ja luokkatovereitamme, joilla on kokemusta päiväkotimaailmasta. Vilkan (2007) mukaan kyselyn tärkein vaihe on kyselyn suunnittelu, kysymysten muotoilu ja kyselyn testaaminen. Kysely on aina testattava ennen virallisille vastaajille lähettämistä. Testaamisella arvioidaan kyselyn toimivuutta suhteessa tutkimusongelmaan, kyselyn vastausohjeistusta, kysymysten selkeyttä ja toimivuutta, kyselyn pituutta ja kykyä tutkia juuri sitä asiaa, jota on tarkoituskin. (Vilka 2007, 78.) Testaajat totesivat kyselyn toimivaksi ja selkeäksi, emmekä tehneet kyselyyn muutoksia, koska saimme esitestauksessa sellaista tietoa, mitä haimmekin. Varsinaisen kyselyn suoritimme syyskuun 2012 aikana. Kysely lähetettiin osallistuvien päiväkotien työntekijöiden sähköpostiosoitteisiin. Vastausaikaa annoimme työntekijöille 1,5 viikkoa, mutta koska

saimme vain 13 vastausta, lähetimme vastaamatta jättäneille työntekijöille muistutuksen kyselyyn osallistumisesta ja annoimme heille vielä viikon verran vastausaikaa. Saimmekin viisi vastausta lisää muistutuksen jälkeen. Vilkan (2007, 28) mukaan yksi tärkeimmistä asioista kyselyssä on kyselylomakkeiden verkossa lähettämisen tai postittamisen ajoitus. Sähköisesti toimitetussa kyselyssä kyselyn ja muistutuksen lähettäminen on helppoa ja onnistuu pienemmillä kustannuksilla, kun taas postitse lähetetyssä kyselyssä muistutuksen lähettäminen ei-vastanneille tutkittaville vie tutkimisresursseja. Kyselyn ajoitus kannattaa myös suunnitella hyvin, jotta tutkimuksen vastausmäärä ei jää sen vuoksi alhaiseksi, esimerkiksi vuodenaikoihin ja sesonkeihin kiinteästi liittyvät asiat eivät ole korjattavissa uusintakyselyillä tai muistutuksilla.

Avoimet kysymykset

Sähköisessä kyselylomakkeessamme käytimme avoimia ja suljettuja kysymyksiä, monivalintakysymyksiä sekä sekamuotokysymyksiä. Vilkan (2007) mukaan suositeltavaa on, että kyselyssä käytetään useita kysymysmuotoja. Avointen kysymysten kautta tavoitellaan spontaaneja mielipiteitä. (Vilka 2007, 68.) Tyypillistä avoimille kysymyksille on, että niiden laatiminen on helppoa, mutta samalla ne ovat työläitä käsitellä ja sanallisten vastausten luokittelu on hankalaa. Avoimet kysymykset lisäksi houkuttelevat usein vastaamatta jättämiseen, mutta niistä voidaan saada myös vastauksia, joita ei etukäteen ole huomattu. Avoimet kysymykset on hyvä jättää yleensä lomakkeen loppuun ja vastauksille on varattava tarpeeksi kirjoitustilaa. (Heikkilä 2001, 49.) Etuna avoimille kysymyksille on, että sen avulla voidaan osoittaa vastaajien tietämys aiheesta, mikä vastaajien ajattelussa on tärkeää tai keskeistä ja miten voimakkaita tunteita aihe vastaajissa herättää. Avoimet kysymykset antavat myös mahdollisuuden tunnistaa vastaajien motivaatioon liittyviä seikkoja sekä viitekehyksiä. (Hirsjärvi ym. 2004, 190.)

Suljetut kysymykset

Suljetuissa kysymyksissä käytetään valmiita vastausvaihtoehtoja, joista rastitetaan sopiva tai sopivat vaihtoehdot. Jos vastausvaihtoehtoja voi valita useamman, niitä kutsutaan monivalintakysymyksiksi. (Heikkilä 2001, 50.) Monivalintakysymyksissä vastausvaihtoehdot on annettu valmiiksi, määrällisessä tutkimuksessa tällaisilla kysymyksillä tavoitellaan kysymysten ja vastausten vertailukelpoisuutta. Monivalintakysymys-

ten ongelmana on, että ne eivät aina anna riittävän laajaa kuvaa vastaajan mielipiteistä. (Vilkkä 2007, 67.)

Heikkilän (2001, 50–51) mukaan suljettujen kysymysten tarkoituksena on yksinkertaistaa vastausten käsittelyä ja torjua tiettyjä virheitä. Kaikki vastaajat eivät välttämättä ole kielellisesti lahjakkaita eivätkä siten osaa muotoilla vastauksiaan itse. Kun vastaajille annetaan vaihtoehtoja, vastaaminen ei esty kielellisten vaikeuksien takia ja on helpompi antaa myös arvostelevia tai moittivia vastauksia. Suljettujen kysymysten ominaisuuksiin kuuluu, että vaihtoehtojen määrä ei saa olla liian suuri ja kaikille vastaajille pitää löytyä sopiva vaihtoehto. Vastausvaihtoehtojen täytyy olla mielekkäitä, järkeviä ja niiden tulee olla toisensa poissulkevia. Suljettujen kysymysten etuna on, että vastaaminen on nopeaa ja tulosten käsittely tilastollisesti helppoa. Haittana suljetuissa kysymyksissä on, että vastausten vaihtoehdot ja niiden esittämisjärjestys voivat johdatella vastaajaa tai jokin vastausvaihtoehto voi puuttua. Lisäksi, jos vastausvaihtoehtona on ”en osaa sanoa”, se voi houkutella monia valitsemaan juuri sen vaihtoehdon. (Heikkilä 2001, 50–51.)

Sekamuotoisissa kysymyksissä osa vastausvaihtoehtoista on annettu valmiiksi ja vaihtoehtojen jälkeen on yleensä yksi avoin vastausvaihtoehto. Sekamuotoinen kysymys on hyvä, mikäli on syytä uskoa, että kaikkia vastausehtoja ei tunneta. (Vilkkä 2007, 69.) Kyselymme on nähtävissä opinnäytetyömme lopussa, liitteenä 2.

5.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Laadullisen tutkimuksen tulosten analysointi tapahtuu usein analyttisesti. Kiviniemen (2001) mukaan analyttinen analysointi tarkoittaa aineiston luokittelua ja järjestelyä systemaattisesti eri teemoihin. Analysoinnin tavoite onkin löytää aineiston keskeiset ydinkategoriat ja keskeisemmät käsitteet, joiden kautta aineistoa voidaan tarkastella paremmin ja tutkimuksen kannalta merkityksellisen aineisto voidaan karsia pois. (Kiviniemi 2001, 78–79.) Laadullisia tuloksia esitämme sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jolla voidaan analysoida erilaisia dokumentteja, kuten haastatteluja tai kirjoja järjestelmällisesti ja tasapuolisesti. Sitä voidaan käyttää yksittäisenä metodina sekä teoreettisena kehyksenä, jonka voi liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysillä pyritään tutkitusta aineistosta saamaan tiivis ja selkeämpi kuvaus.

Laadulliseen tutkimuksen analysointi voidaan jakaa neljään vaiheeseen. Ensin on päättävä aineistosta kiinnostavimmat asiat, koska kaikkea ei yleensä ole mahdollista tutkia ja raportoida. Toinen vaihe on aineiston läpikäynti, jossa erotellaan ja merkitään kiinnostavimmat asiat ja poistetaan tutkimuksen kannalta turha aineisto. Kolmantena luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään aineisto. Käytimme tutkimuksessamme teemoittelua. Teemoittelussa aineisto ensin ryhmitellään samaa ilmiötä kuvaavien aiheiden mukaan, jonka jälkeen ryhmitelty aineisto teemoitellaan eri aihepiirien mukaan. Tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Neljäs ja viimeinen vaihe on aineiston yhteenvedon eli lopullisen raportin teko. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93, 108.)

Avoimet kysymykset sekä monivalintakysymyksiin tulleet avoimet vastaukset teemoitimme aiheittain, jotta niitä olisi helpompi tulkita. Suoritimme teemoittelun Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelman avulla. Etsimme aineistosta yhtenäisiä teemoja eli samaa ilmiötä kuvaavia lauseita, sanoja sekä ajatuksellisia kokonaisuuksia. Maalasimme samaa ilmiötä kuvaavia kohtia samalla värillä, jonka jälkeen kokosimme kohdat yhteen ja nimesimme ne teemoittain. Havainnollistaviin taulukkoihin poimimme suoria lainauksia aina yhdestä teemasta, josta saimme selville teeman alaluokan. Alaluokista muodostimme teemalle yläluokan. Esimerkkinä taulukko 1 kysymyksestä, miten kiusaamista voitaisiin ehkäistä. Vastauksista muodostuu teemaksi päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö yhdeksi ehkäisymuodoksi.

TAULUKKO 1. Esimerkki teemoittelusta

Suora lainaus	Alaluokka	Yläluokka
"Tärkeää ylläpitää keskustelua perheiden ja päiväkodin arvoista - "äiti sano, että...". Yhden köyden vetäminen, epäreilun käytöksen tuomitseminen, mutta myös kiusaajan kuuleminen"	Keskusteleminen perheiden ja päiväkodin arvoista	
"Kiusaaminen on otettava puheeksi myös vanhempien kanssa esimerkiksi vanhempainilloissa. Vanhemmille on myös tiedotettava päivähoidossa tapahtuneesta kiusaamisesta jotta he voivat puhua asiasta lapsille kotoa"	Puheeksi otto vanhempien kanssa ja tiedottaminen	
"Kotona jo pitäisi saada valmius sosiaalisuuteen ja hyvään käytökseen"	Vanhempien kasvatus	Päiväkodin ja vanhempien yhteistyö
"Myös kotona puututaan kavereiden kanssa tapahtuviin mahd.kiusaamisiin, pienestä pitäen lasta opetetaan sietämään pettymyksiä ja ratkaisemaan ristiriitailanteita väkivallattomasti. Jutellaan paljon lasten kanssa ja ollaan läsnä."	Kotona tapahtuva kasvatus	
"Kodin ja päiväkodin on oltava samoilla linjoilla ja puhuttava yhteen hiileen. Aggressiiviset pelit näyttäytyvät päiväkodin arjessa, eli kiusaaja pelaa erilaisia pelejä"	Koti ja päiväkoti puhaltavat yhteen hiileen	

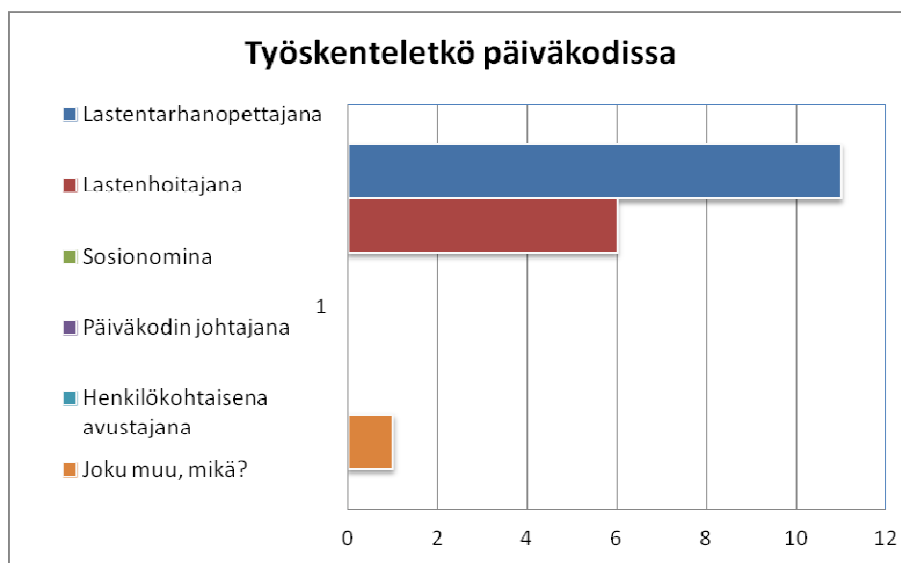
Määrällisiä tutkimustuloksia esitetään taulukon, kuvion tai tunnusluvun avulla sekä tekstinä. Taulukko toimii parhaiten, kun esiteltävää numerotietoa on paljon. Kuviota on hyvä käyttää, kun halutaan antaa nopeasti luettavaa tietoa, yleiskuva jakaumasta tai havainnollistaa tietoa. Tunnusluvut toimivat parhaiten, kun halutaan esittää yhtä lukua koskevaa tietoa. Numeeriset ja graafiset kuviot eivät itsestään ole riittäviä, ne havainnollistavat tekstiä ja lisäävät tekstin ymmärtämistä. Määrällisessä tutkimuksessa tieto tulee numeron muodossa. Numerotieto on hyvä esittää lukijalle taulukkona. (Vilka 2007, 135–136.) Käytämme tulostemme esittämisessä graafisia pylväskuvioita, jotta tuloksia olisi helpompi lukea. Pylväskuviot teimme Microsoft Excel –taulukko-ohjelmaa apuna käyttäen.

6 KYSELYN TULOKSET

Lähetimme kyselyn 46 työntekijälle, yhdeksään eri päiväkotiin. Vastauksia saimme yhteensä 18, joten vastausprosentiksi saimme 39,1 prosenttia. Vastausprosentti oli odotettua pienempi, joten viimeisessä pohdinta-osuudessa pohdimme, miksi vastausprosenttimme jäi suhteellisen pieneksi.

6.1 Taustatiedot

Kyselyn taustatietona kysyimme työntekijöiltä, millä työnimikkeellä he työskentelevät päiväkodissa. Kuviosta 1 nähdään, että 11 työntekijää vastasi työskentelevänsä lastentarhanopettajana ja kuusi (6) lastenhoitajana. Yksi työntekijä vastasi ”Joku muu, mikä?” –vaihtoehtoon ja kertoi työskentelevänsä ryhmäavustajana. Sosionomeja, päiväkodin johtajia tai henkilökohtaisia avustajia ei vastaajien joukossa ollut.

KUVIO 1. Vastaajien työnimike päiväkodissa

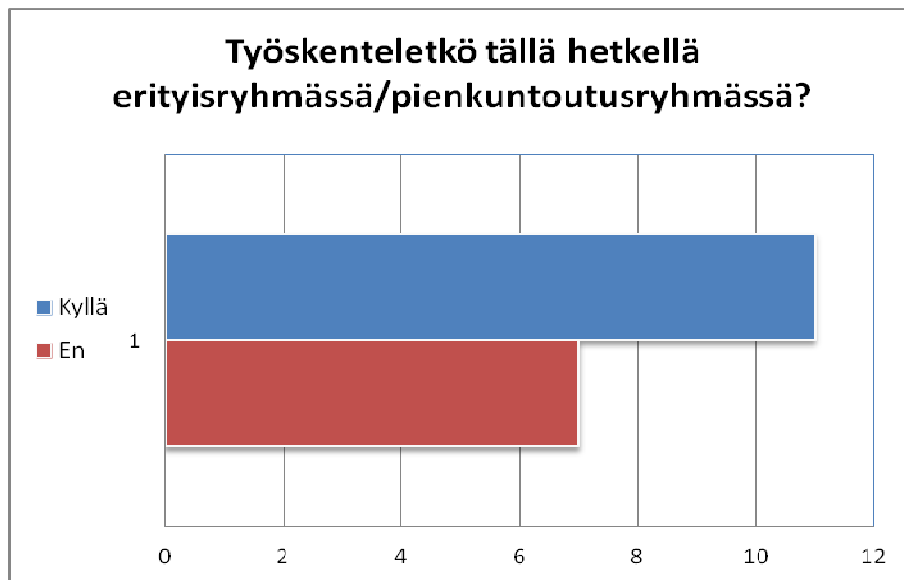
Koska kyselymme kohdistui 4–6-vuotiaiden lasten kanssa työskenteleviin työntekijöihin, halusimme nähdä, minkä ikäisten lasten kanssa vastaajat työskentelevät. Vastaaja sai valita tässä useamman vastausvaihtoehdon, koska yhdessä lapsiryhmässä on yleensä eri-ikäisiä lapsia. Kuviossa 2 esitellään, miten vastaukset ovat jakautuneet. Eniten vastauksia tuli 4-vuotiaiden kanssa työskenteleviin, joiden kanssa työskentelee 13 vastaajaa, 5-vuotiaiden lasten kanssa työskentelee 12 vastaajaa ja 6-vuotiaiden lasten kanssa 6 vastaajaa. Tarkastelimme Webropol-ohjelman antamasta vastausraportista yksittäisiä vastauksia, joista saimme selville millaisissa lapsiryhmissä vastaajat työs-

kentelevät. 18 vastaajasta suurin osa eli 11 vastaajaa työskentelee 4–5-vuotiaiden ryhmässä ja viisi vastaajaa 6-vuotiaiden ryhmässä. Yksi vastaajista työskentelee 4-vuotiaiden ryhmässä ja yhden vastaajan lapsiryhmässä on 4–6-vuotiaita lapsia.

KUVIO 2. Lasten iät ryhmissä

Kuviosta 3 käy ilmi, että 18 vastaajasta 11 vastaajaa työskentelee erityis- tai pienkuntoutusryhmässä. Päiväkodin erityisryhmä koostuu lapsista, jotka tarvitsevat erityispedagogista tukea, erityisryhmissä lapsen on mahdollista saada erityisopetusta. Lapsiryhmää, jossa kaikilla lapsilla on erityisen tuen tarvetta, kutsutaan erilliseksi erityisryhmäksi. Integroitu erityisryhmä on lapsiryhmä, jossa on tavanomaisesti kehittyneitä lapsia ja pienempi osa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. (Pihlaja 2006, 15.) Tunne-elämältä repaleisen lapsen kanssa vuorovaikutussuhde on haastava, lapsi kokee tunteet hankalana eikä pysty niitä käsittelemään. Tämä saattaa herättää aikuisessa voimakkaakin vastatunteita. Lapsi heijastaa omia sisäisiä tunteita muihin ryhmän lapsiin sekä aikuisiin. (Suhonen 2005, 55.) Loput 7 vastaajaa työskentelee päiväkodin perusryhmässä.

KUVIO 3. Erityisryhmissä/Pienkuntoutusryhmissä työskentelevät

6.2 Kiusaamisen määritelmä

Halusimme selvittää, miten päiväkodin työntekijät itse määrittelevät kiusaaminen lasten välillä ja mitä kiusaaminen on heidän mielestään. Poimimme vastauksista kolme yläluokkaa: fyysisen, henkisen/hiljaisen kiusaamisen ja sanallisen kiusaamisen. Yleisesti kiusaaminen on vastaajien mukaan toistuvaa ja sitä on kaikki sellainen, millä halutaan aiheuttaa toiselle paha mieli.

Fyysinen kiusaaminen

Yhteensä 15 vastaajaa mainitsi jonkin fyysisen kiusaamisen muodon, kuten töniminen, lyöminen ja läppiminen. Vastauksissa tuli myös esille, että fyysistä kiusaamista on myös pureminen, potkiminen, raapiminen ja hiuksista sekä vaatteista repiminen. Tässä esimerkkinä muutama vastaus, millaista fyysinen kiusaaminen vastaajien mielestä on: ”Joskus esiintyy myös tarkoituksellista toiseen koskemista negatiivisessa mielessä tai jopa ihan lyömistä”, ”Mitä tahansa fyysistä tai psyykkistä toisen vahingoittamis- ja loukkaamistarkoituksessa tehtyä toimintaa”. Parin vastaajan mukaan kiusaaminen ei ole niinkään fyysistä, vaikka esimerkiksi tönimistä tapahtuu, mutta se on lähinnä reagointia tiettyyn tilanteeseen. ”Joskus nyrkit heiluu mutta ne eivät yleensä liity kiusaamiseen, vaan johonkin tulistumiseen kesken rymyleikkien”.

Henkinen/hiljainen kiusaaminen

16 vastaajaa mainitsivat kiusaamistapoja, jotka kuuluvat henkiseen ja hiljaiseen kiusaamiseen. Vastaajat mainitsivat leikistä pois jättämisen tai leikistä kieltäytymisen yhdeksi kiusaamistavaksi: *”leikistä poistuminen, jos kiusattu tulee mukaan”*. Myös ilveileminen, uhkailu, pelottelu, tuijottaminen ja tietoinen sekä toistuva syrjiminousivat esille, mutta se ei ollut niin näkyvää vastauksissa. Yhden vastaajan mukaan kiusaaminen ei ole yleensä fyysistä, vaan ennemminkin henkistä: *”Lapset saattavat supatella keskenään, matkia toisen puhetta, jos on pulmaa kielenkehityksessä”, ”Syrjitään kehonkieltä käyttäen, esim. vihaisilla ilmeillä”*.

Sanallinen kiusaaminen

18 vastaajasta 16 vastaajaa mainitsi jonkun sanallisen kiusaamisen muodon. Eniten vastauksissa esille nousi nimittely ja haukkuminen. *”4-5 vuotiailla on ns. sanallista kiusaamista ”sä olet tyhmä” ”*. Viisi vastaajaa 16 vastaajasta mainitsi arvostelun ja sanallisen vähättelyn. Arvostelun kohteena ovat yleensä lapsen vaatteet, ulkonäkö, tavarat tai piirustukset.

Eräs vastaajista huomautti myös, että on tärkeää huomata, missä kiusaamisen raja kulkee, sillä kaikki lasten välillä tapahtuvat riidat eivät aina tarkoita kiusaamista:

”Kaikki lasten väliset erimielisyydet eivät ole kiusaamista. Kuitenkin toistuessaan ja pitkään jatkuessaan nämä tilanteet saattavat muuttua kiusaamiseksi. Lapsen oma kokemus tilanteesta on tärkeä. On tärkeää myös kiinnittää huomiota lapsen kykyyn arvioida tilannetta. Olennaista on se, mitä lapset kertovat kokemuksistaan. Ne ohjaavat aikuisen puuttumista ja ennaltaehkäisevää työtä. Tärkeää on ottaa lapsen kertomat asiat ja kokemukset vakavasti.”

6.3 Havaittu kiusaaminen päiväkodissa

Kaikista vastaajistamme 17 työntekijää oli havainnut kiusaamista lasten välillä ja vain yksi vastaaja ei ollut havainnut kiusaamista, kuten kuviosta 4 voi huomata.

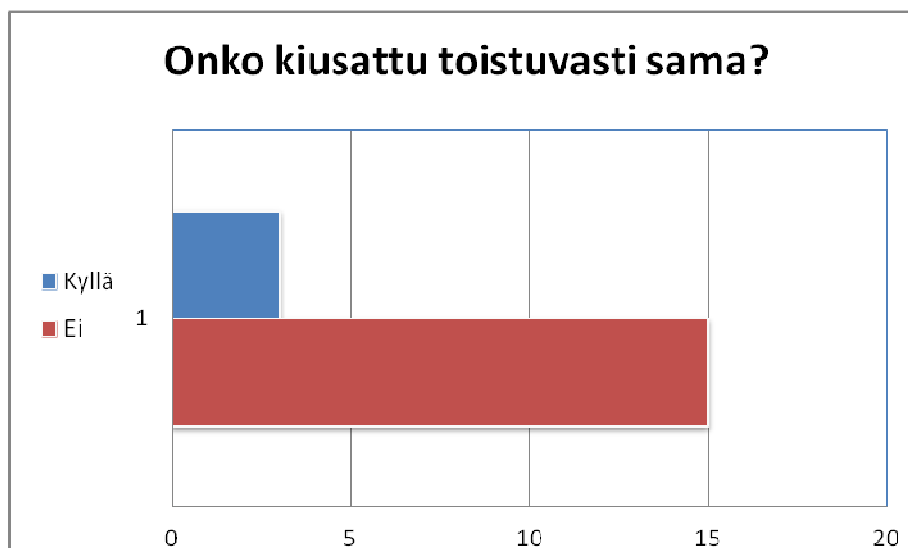
KUVIO 4. Kiusaamisen havaitseminen

Jos lapsiryhmissä on havaittu kiusaamista lasten välillä, halusimme tietää, millaista kiusaamista se on. Vastaajat saivat valita vastausvaihtoehdoista useamman vaihtoehdon ja vaihtoehtona oli myös kertoa omin sanoin, jos valmista vaihtoehtoa ei ollut. Eniten vastauksia (17) tuli ryhmän ulkopuolelle jättämiseen ja leikistä pois sulkemiseen. Nimittely sai toiseksi eniten mainintoja (14), sitten töniminen 13 vastausta ja leikin häiritseminen 12 vastausta (ks. kuvio 5.) Vaihtoehtonamme oli myös, ettei ole huomannut kiusaamista ja sen valitsi yksi vastaaja. Avoimia vastauksia tuli viisi kappaletta. Vastauksissa mainittiin vaatteista huomauttelu, supattelu, vihaisten katseiden luominen, kiristäminen esimerkiksi syntymäpäiväkutsuilla, syrjiminen sekä uhkailu ja pelottelu. ”Vaatteista huomauttelu (”sinulla on tyttöjen värinen haalari” -> poika ei enää käyttänyt haalaria päiväkodissa)”, ”Kiusattu joutuu aina olemaan hippa eikä muka saa ketään kiinni tai hänelle annetaan leikissä ”huonoin” rooli”.

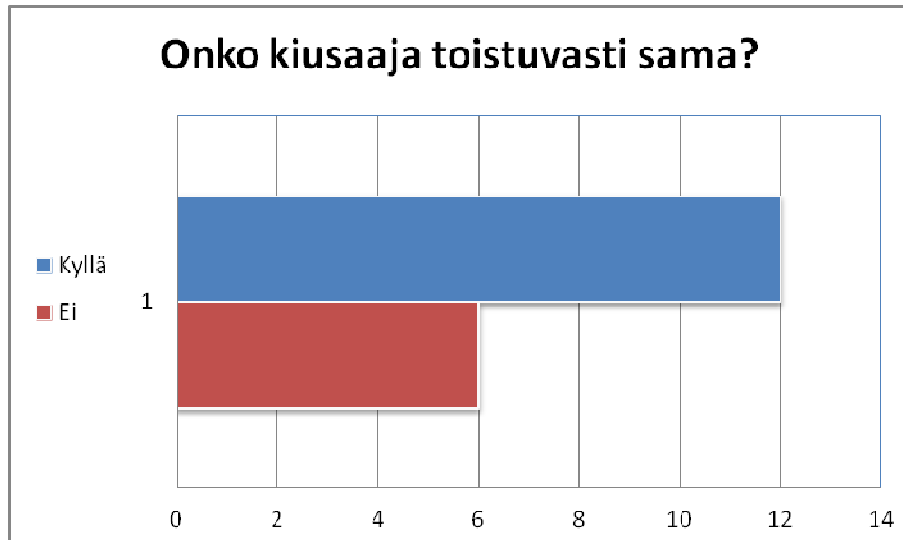
KUVIO 5. Kiusaamisen muodot lapsiryhmässä

Halusimme tietää, onko kiusattu jatkuvasti sama lapsi. Kuviosta 6 voi huomata, että kolme vastaajaa vastasi kiusatun olevan toistuvasti sama. Syitä tietyn lapsen jatkuvaan kiusaamiseen voi olla monia, kuten ulkonäkö, puheen kehittymättömyys tai vaatteet. Suurin osa vastaajista (15) vastasi kuitenkin, että kiusattu ei ole toistuvasti sama, mikä tarkoittaa sitä, että kiusaaja kiusaa yleensä eri lapsia, eikä kukaan lapsista ole niin sanottu kiusaajan silmätikku.

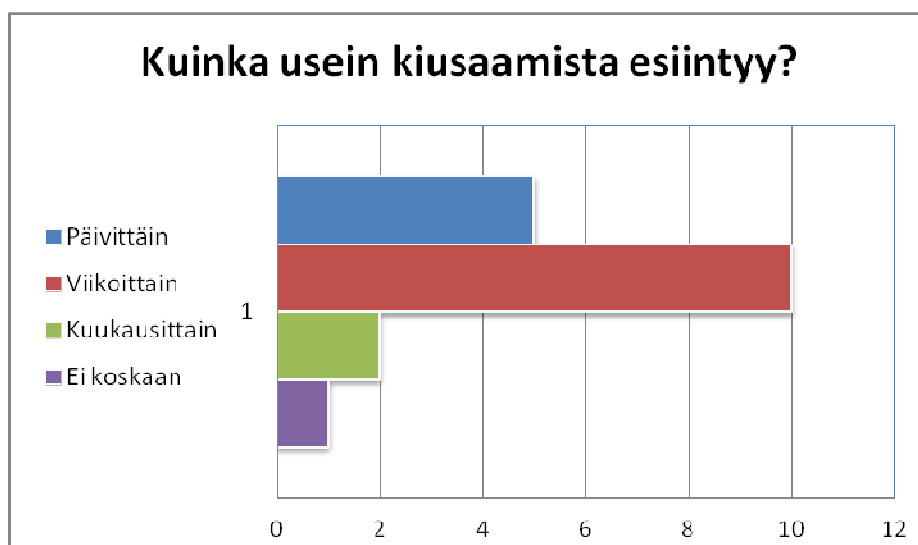
KUVIO 6. Kiusattu

Sen sijaan kiusaaja näyttäisi yleensä olevan sama lapsi, sillä 12 vastaajaa vastasi myöntävästi, kun kysyimme, onko kiusaaja toistuvasti sama. Kuuden vastaajan mukaan kiusaaja on eri lapsi, eli ei ole jatkuvasti sama lapsi (ks. kuvio 7.)

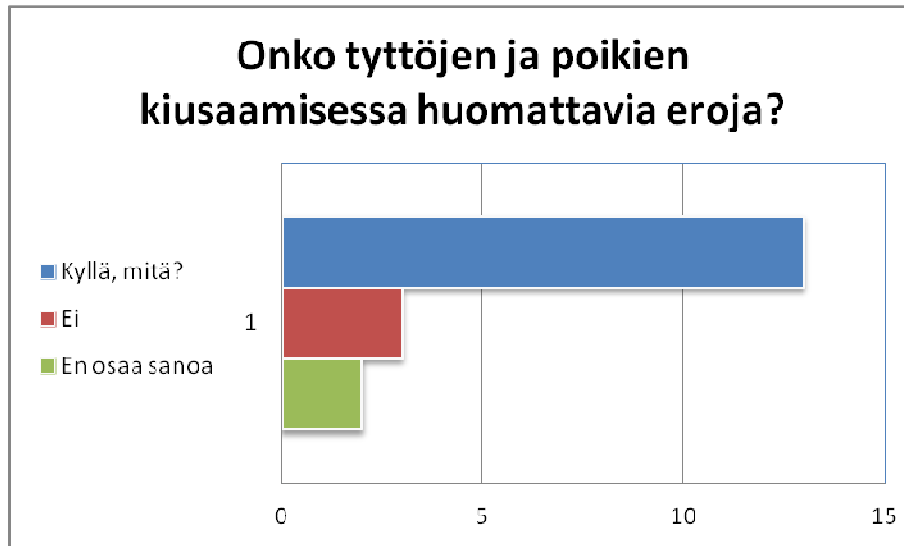
KUVIO 7. Kiusaaja

Kysyimme kyselyssämme, miten usein kiusaamista esiintyy päiväkodeissa. 10 vastaajan mukaan kiusaamista esiintyy viikoittain eli sitä ei välttämättä tapahdu joka päivä. Viisi vastaajaa vastasi, että kiusaamista tapahtuu päivittäin, kahden vastaajan mukaan kiusaamista esiintyy kuukausittain ja yhden vastaajan mukaan kiusaamista ei tapahdu koskaan. Vastausjakauma esitellään kuviossa 8.

KUVIO 8. Kiusaamisen esiintyvyys

Suurin osa vastaajista eli 13 vastaajaa vastasi, että tyttöjen ja poikien kiusaamisessa on eroja. Kolme vastaajaa taas oli sitä mieltä, että kiusaamisessa ei ole eroa ja kaksi vastaajaa ei osannut sanoa, onko kiusaaminen tyttöjen ja poikien keskuudessa erilaista. (Ks. kuvio 9.)

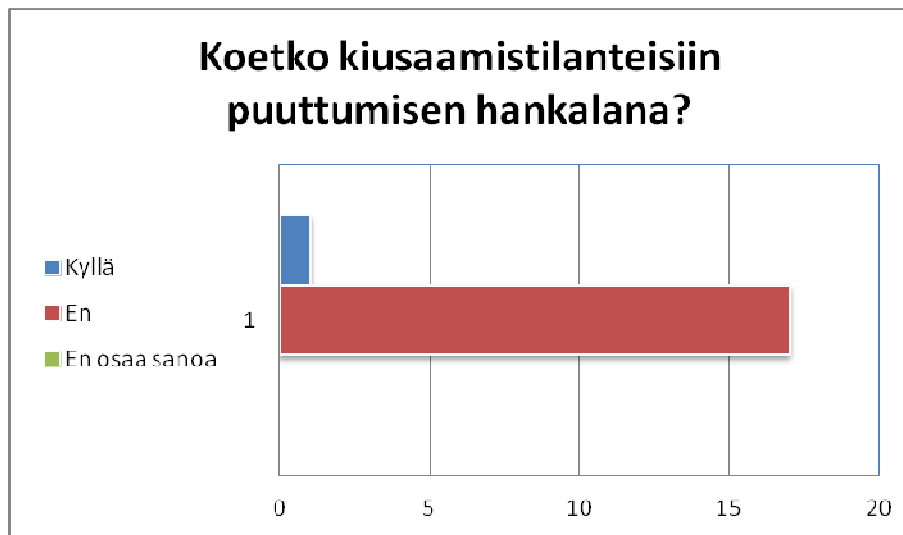

KUVIO 9. Tyttöjen ja poikien kiusaaminen

Vastaajat olivat melko yksimielisiä siitä, että tyttöjen kiusaaminen on enemmän sanallista ja henkistä kiusaamista ja pojilla fyysistä kiusaamista, kuten tönimistä. ”*Pojat kiusaavat mielestäni päiväkodissa vähemmän kuin tytöt, pojat lähinnä tönivät, mutta muuten meininki on reilu, ollaan kaikkien kavereita. Tytöt alkavat jo tässä vaiheessa valita leikkikavereita, "suositut ja ei-suositut tytöt", kiusaaminen ilmenee supatteluna ja juurikin leikin ulkopuolelle jättämisenä.*” Tyttöjen kiusaaminen on vastaajien mielestä enemmän salassa tapahtuvaa, niin etteivät aikuiset näe sitä. Poikien kiusaaminen on sen sijaan näkyvämpää ja äänekkäämpää. Pojat myös sopivat riitansa nopeammin kuin tytöt.

6.4 Puuttuminen lasten väliseen kiusaamiseen

Suurin osa vastaajista eli 17 vastaajaa eivät koe kiusaamistilanteisiin puuttumista hankalana, kun taas yhden vastaajan mielestä puuttuminen lasten välisiin kiusaamistilanteisiin on hankalaa. Kukaan vastaajista ei vastannut ”en osaa sanoa” –vaihtoehtoon (ks. kuvio 10.)

KUVIO 10. Kiusaamistilanteisiin puuttuminen

Halusimme tietää, miten päiväkotien työntekijöiden mielestä lasten väliseen kiusaamiseen pitäisi puuttua. Moni vastaaja mainitsi, että kiusaamiseen pitäisi puuttua heti, kun havaitsee kiusaamistilanteen. Vastaajien mukaan kiusaamisesta olisi myös puhuttava lasten, sekä kiusaajan että kiusatun kanssa, ja keskustella lapsiryhmässä yleisesti kiusaamisesta, mitä se on ja miltä kiusatusta voi tuntua. Myös lasten vanhempien kanssa pitäisi keskustella kiusaamisesta esimerkiksi vanhempainilloissa eli päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö on tärkeää.

Kiusaamisesta puhuminen lasten kanssa

10 vastaajan mukaan kiusaamiseen pitäisi puuttua puhumalla asiasta lasten kanssa. Kiusaamisesta olisi puhuttava sekä kiusaajan että kiusatun kanssa, ja keskustella myös lapsiryhmässä yleisesti kiusaamisesta: mitä se on, miksi ei saa kiusata ja miltä kiusatusta voi tuntua. Vastaajien mielestä lasten kanssa kiusaamisesta pitäisi puhua jo ennen kuin kiusaamista tapahtuu. *”toisen tunteiden tunnistaminen (miltä kaveri näyttää, kun on iloinen tai surullinen) -> kiusaamisen ilmetessä tunnistetaan, miltä toisesta tuntuu, sitten mietitään miksi.”* Yksi vastaaja mainitsi myös, ettei lapsi välttämättä itse aina ymmärrä kiusaavansa ja myös tähän olisi aikuisen reagoitava. *”Jutella molempien osapuolten kanssa, jotta tiedetään mistä puhutaan: toinen osapuoli ei välttämättä koe kiusaavansa. Pitäisi huomata myös kiusaaminen jossa kiusattu ei tule itse valittamaan asiasta.”*

Lasten vanhempien kanssa keskusteleminen

Viiden vastaajan mukaan yksi keino puuttua kiusaamiseen on puhua asiasta lasten vanhempien kanssa. Kiusaamisen voi ottaa puheeksi, kun vanhemmat hakevat lasta hoidosta tai esimerkiksi vanhempainilloissa. *”Vanhemmille on myös tiedotettava päivähoitossa tapahtuneesta kiusaamisesta jotta he voivat puhua asiasta lapsille kotoa.”*

Yksi vastaaja nosti esille, miksi kiusaamiseen puuttuminen on tärkeää: *”Tilanteiden ei saisi antaa yhtään venyä tai suureta, koska se saattaa aiheuttaa kiusatuille ihan oikeanlaista pelkoa. Voi vain kuvitella saattaa miten kauheaa on tulla pelon tunteessa päivähoitoon, minkä olisi kuitenkin oltava turvallinen ja mukava paikka lapsen tulla ja olla.”*

Menetelmät

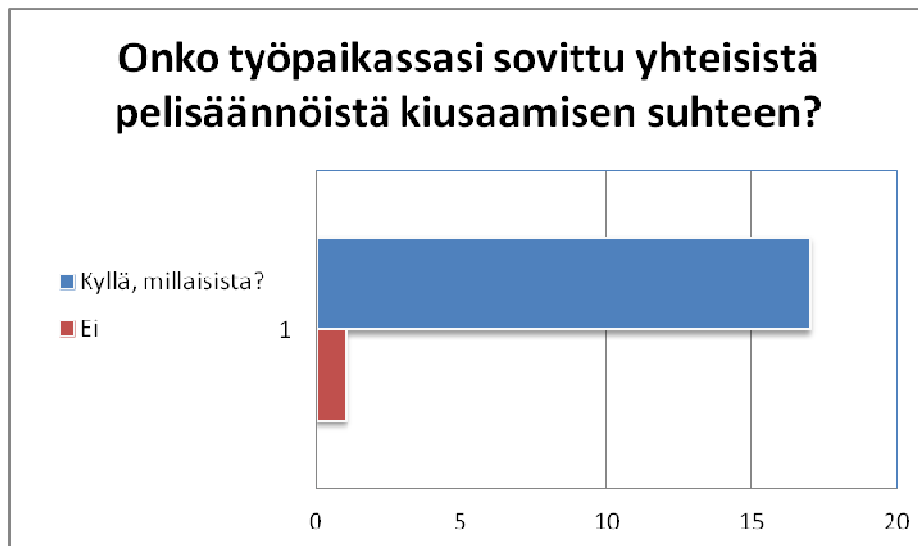
Seitsemän vastaajaa nosti esille menetelmällisen tavan puuttua kiusaamiseen. Yhteisten sääntöjen luominen, joihin kaikki sitoutuvat, aikuisen malli ja esimerkki, leikkiparien vaihtaminen ja Askeleittain-ohjelma ovat menetelmiä, joilla työntekijät ovat puuttuneet lasten väliseen kiusaamiseen. *”Leikkipareja vaihdellaan tietoisesti, ettei tulisi vahvoja ”kimppoja” ”. Askeleittain-ohjelma on suunnattu päiväkotikäisille, esikoululaisille ja 1-5 luokkalaisille. Ohjelman avulla lapsille opetetaan empatiataitoja, itsehillintää, ongelmanratkaisutaitoja ja tunteiden säätelyä. Väkivaltaisilta tilanteilta voidaan välttyä, kun lapsi oppii käsittelemään suuttumuksen ja kiukun tunteita erilaisien menetelmien avulla. Ohjelman taustana on teorian tieto, jonka keskeinen ajatus on, että tunnetaitoja sekä sosiaalisia taitoja voidaan opetella ja harjoitella samalla tavalla kuin muitakin taitoja. Pitkäaikaisista tutkimuksista on voitu todeta, että ohjelman menetelmien avulla ryhmissä viihtyminen on lisääntynyt, kiusaaminen ja väkivalta ryhmissä on vähentynyt. (Psykologienkustannus 2005.) Vastaajien mukaan lapsille on annettava taitoja välttää kiusaaminen. ”Kehitetään lasten neuvottelutaitoja ja keinoja selvittää ristiriitoja (aikuisen mallia tarvitaan usein), tuodaan esiin lasten vahvuuksia, vahvistetaan myös lasten omia taitoja kieltäytyä kiusatun asemasta, pettymyksen sietämistä harjoitellaan arkisissa asioissa -> ei ole kaverin vika, jos hän ennen minua keinuun, suuttuminen hänelle ei siis tuo helpotusta”.*

Yhteiset säännöt kiusaamisen suhteen

Kysyimme osallistujilta, onko heidän päiväkodeissaan sovittu yhteisistä säännöistä kiusaamisen suhteen ja melkein kaikki vastaajat eli 17 vastaajaa vastasivat, että yhteisistä pelisäännöistä on sovittu, kuten kuviossa 11 on esitelty. Yksi vastaaja vastasi, että yhteisistä pelisäännöistä ei ole sovittu. Myönteisesti kysymykseen vastanneet saivat kertoa, millaisista pelisäännöistä heillä on päiväkodissa sovittu. Avoimissa vastauksissa esille nousi kirjallisesti tehty kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelma. Mannerheimin lastensuojeluliiton (2012c) mukaan suunnitelma laaditaan yhdessä koko päiväkodin henkilökunnan sekä mahdollisesti lasten vanhempien kanssa. Suunnitelman laatiminen perustuu yhteisymmärrykseen kiusaamisesta edellyttäen yhteisiä pohdintoja ja keskusteluja, kuinka päiväkodissa kiusaaminen ymmärretään ja mitä sillä tarkoitetaan. Suunnitelmassa tulisi olla ainakin arvot ja päiväkodin näkemys siitä, mitä on kiusaaminen, miten kiusaaminen tunnistetaan ja miten siihen puututaan sekä miten kiusaamista ehkäistään. Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010, 63) mukaan perusopetuslaki (628/1998, 29 §) edellyttää, että koulut laativat kyseisen suunnitelman. Perusopetuslaki kattaa myös esiopetuksen, minkä vuoksi päiväkodeiltakin edellytetään suunnitelmaa.

Muut vastaajat mainitsivat, että yhteisinä pelisääntöinä heillä on sovittu, ettei kiusaamista hyväksytä ja siihen puututaan heti, kiusaamisen suhteen on nollalinja: *”puututaan heti, ei tarvitse olla oman ryhmän lapsi”, ”suurpiirteisiä sopimuksia hyvin käytöstapojen vaalimisesta ja siitä, että kuka tahansa aikuinen puuttuu huomattavasti kiusaamista”, ”Heti puututaan ja anteeksi pyydetään. Ollaan sovittu, että itseä saa puolustaa, mutta ei tietenkään satuttamalla muita”*.

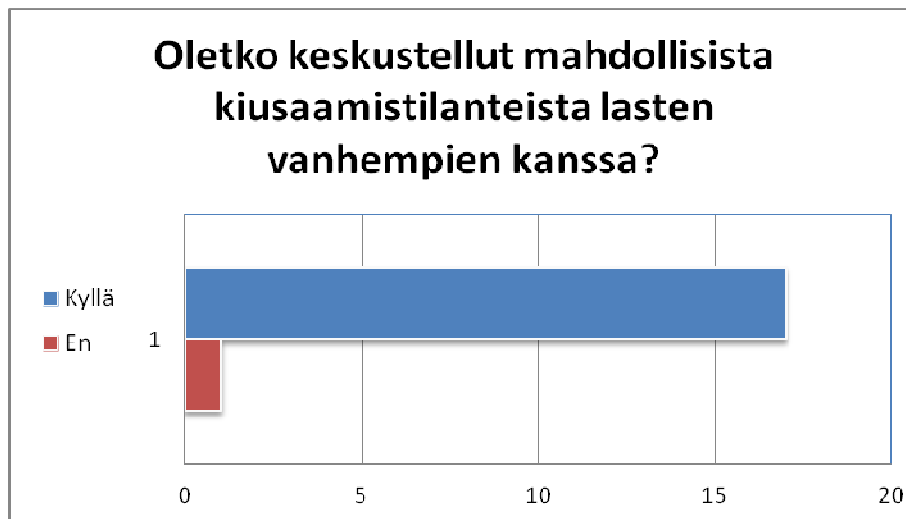
Kysyimme myös kokevatko vastaajat yhteiset pelisäännöt tarpeellisiksi olla olemassa ja kaikki 18 vastaajaa olivat sitä mieltä, että yhteiset säännöt kiusaamisen suhteen ovat tarpeellisia.

KUVIO 11. Päiväkodin yhteiset säännöt kiusaamisesta

Kaikki vastaajat ovat myös käsitelleet kiusaamista lasten kanssa. Vastaajat saivat selvittää, millaisilla menetelmillä he ovat käsitelleet kiusaamista. Eniten mainintoja tuli satujen ja kirjojen käytöstä lasten kanssa, sillä sen mainitsi 13 vastaajaa. Myös nukketatteri ja näyttelemine nousivat selkeästi esille vastauksissa: *”tilanteiden esittäminen käsinukein tai aikuisten näyttelemänä”*, *”demoimalla työtoverin kanssa kiusaamis/riitatilannetta ja sen selvittelyä”*. Vastaajat mainitsivat myös Askeleittain-ohjelman sekä keskustelemisen ja puheeksi ottamisen kiusaamisen käsittelykeinoiksi. Pari vastaajaa mainitsi myös, että käsittelee kiusaamista lasten kanssa lastenkokousten tai –palaverien sekä tunnekorttien avulla.

Kaikki vastaajat yhtä lukuun ottamatta ovat keskustelleet lasten välisistä kiusaamistilanteista myös lasten vanhempien kanssa, kuten kuviosta 12 voi todeta.

KUVIO 12. Kiusaamisesta keskustelu vanhempien kanssa

6.5 Lasten välisen kiusaamisen ehkäiseminen

Lopuksi kysyimme osallistujilta, miten heidän mielestään lasten välistä kiusaamista voitaisiin ehkäistä. Osa vastaajista mietti selkeästi, kuinka kiusaamista voitaisiin ehkäistä ennen kiusaamistilanteiden syntymistä ja osa mietti, kuinka kiusaamistilanteisiin puututaan kiusaamisen hetkellä, joten poimimme vastauksista kiusaamisen ehkäisyyn liittyvät vastaukset.

Päiväkodin työntekijän oma toiminta

Hyvin moni vastaaja (11) nosti esille päiväkodin työntekijän oman toiminnan, miten työntekijä itse käyttäytyy ja millainen rooli työntekijällä on päiväkodissa. Vastausten mukaan aikuisten on näytettävä lapsille mallia, kuinka käyttäydytään ja puhutaan toisille sekä kotona että päiväkodissa. Aikuisen pitää tiedostaa omat ennakkoluulonsa ja toimia niin, etteivät ennakkoluulot välity lapsiin. Aikuisten on myös nähtävä laajasti ja osattava ennakoida tilanteita, ohjata ja havainnoida lasten leikkiä. Lapsia täytyy rohkaista kertomaan aikuisille mahdollisista riitatilanteista ja tukea sekä auttaa niiden selvittämisessä. Työntekijöitä pitäisi myös olla riittävästi siellä, missä lapsia on, jotta kaikki mahdolliset kiusaamiset huomattaisiin. *”Aikuiset ovat oikeasti läsnä, jotta kaikki mahdolliset kiusaamiset havaitaan. Lapsia ohjataan miten ollaan kivoja kavereita”*.

Päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö

Päiväkodin ja lasten vanhempien välinen yhteistyö koettiin vastaajien keskuudessa myös tärkeäksi, jotta kiusaamista voitaisiin ehkäistä. Tämä mainittiin viiden vastaajan vastauksissa. Lapsen kannaltakin on tärkeää, että päiväkotiki ja vanhemmat ovat samoilla linjoilla kiusaamisen ja arvojen suhteen. Vastaajien mukaan lapsen pitäisi jo kotona saada valmiudet sosiaalisuuteen ja hyvään käytökseen ja kotona pitäisi myös puuttua mahdollisiin kiusaamistilanteisiin. Vanhempien tulisi myös opettaa lasta pienestä pitäen sietämään pettymyksiä ja ratkaisemaan ristiriitatilanteita oikealla tavalla. ”Kodin ja päiväkodin on oltava samoilla linjoilla ja puhallettava yhteen hiileen”. Päiväkodin täytyy puhua vanhempien kanssa kiusaamisesta ja se on otettava puheeksi esimerkiksi vanhempainilloissa. ”Vanhemmille on myös tiedotettava päivähoidossa tapahtuneesta kiusaamisesta jotta he voivat puhua asiasta lapsille kotoa”.

Ryhmäyttäminen

Kuusi vastaajaa nosti esille myös lapsiryhmän ryhmäyttämisen. Valkeapään (2011) mukaan mitä tiiviimpi lapsiryhmä on, sitä vähemmän esiintyy myös kiusaamista. Ryhmässä toiminnan tarkoituksena on tutustuttaa lapsia toisiinsa ja auttaa heitä toimimaan yhdessä. Lapset oppivat tunnistamaan omia taitojaan ja vahvuuksia, sekä ryhmän muiden lasten taitoja ja vahvuuksia. Yhdessä toimiminen opettaa lapsille, mitä taitoja yhteistoiminnassa tarvitaan, sekä miksi on tärkeää, että jokaisella on vahvuuksia ja heikkouksia. Kiinnittämällä tarkkaavaisuutta ryhmän toimimiseen, voidaan saada aikaan turvallinen ja luotettava ryhmä. Turvallisessa ryhmässä lapsi pääsee kokeilemaan esiintymistä, eläytymistä, mielikuvamatkailua ja innostuu luomaan ja kokeilemaan uutta. (Valkeapää 2011, 12–13.) Ryhmäyttäminen onnistuu vastaajien mukaan niin, että ryhmää jakaa pienemmiksi ja vaihtaa kaveriporukoita, jotta ystävyysuhteet vahvistuvat ja löytyy uusia kavereita. ”Tutustutetaan lapset kaikkiin ryhmän lapsiin, jolloin leikkikaveriksi kelpaa paremmin kuka vaan”. Ryhmäyttämistä voi vahvistaa kahden vastaajan mukaan myös yhteisöllisyyttä tukevien leikkien avulla sekä yhteisillä pelisäännöillä: ”Lasten kanssa voi myös pitää palaveria yhteisistä säännöistä.”

Lasten vuorovaikutuksen vahvistaminen

Lisäksi vastaajat kertoivat erilaisista menetelmistä, joilla voi vahvistaa lasten välisiä vuorovaikutustaitoja. Muun muassa lasten kanssa puhuminen ja kiusaamistilanteiden läpikäyminen sekä sosiaalisten taitojen vahvistaminen ja tunnekasvatus ovat vastaajien mielestä tärkeitä. ”Kiusaamisesta tulee puhua lasten kanssa; mitä se voi olla, miltä se tuntuu kun on kiusattu, mitä voi tehdä jos tulee itse kiusatuksi, mitä voi tehdä jos näkee toista lasta kiusattavan”, ”Vahvistetaan lasten sosio-kognitiivisia sekä sosiaalisia taitoja, esim. arjen rutiinit ja roolileikit apuna”. Poikkeuksen (2008) mukaan hyödyllisin aika sosiaalisten taitojen tukemiselle olisi esikouluikässä tai aivan ensimmäisinä kouluvuosina, koska silloin ryhmien sosiaalinen rakenne ei ole vielä niin vakiintunut kuin myöhemmässä iässä. Sosiaalisten taitojen tukemisessa olennaista ovat lapsen ikätasolle ominaisten kriittisten taitojen ja yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen. Tärkeää on myös lapsen motivaation ja positiivisen minäkuvan vahvistaminen sekä pyrkimys saada muutoksia aikaan ryhmätasolla. (Poikkeus 2008, 137–138.) Lasten kanssa opetellaan hyviä käytöstapoja ja käydään kiusaamistilanteita läpi yhdessä. Myös Askeleittain-ohjelma on erään vastaajan mielestä hyvä menetelmä vuorovaikutuksen vahvistamiseen.

7 POHDINTA

Lopuksi esittelemme kyselymme yhteenvedon teoriaan peilaten. Lisäksi pohdimme tutkimuksemme luotettavuutta ja eettisyyttä sekä miten opinnäytetyömme onnistui prosessina.

7.1 Yhteenveto

Päiväkotien työntekijät määrittivät lasten välisen kiusaamisen päiväkodissa hyvin samankaltaisesti. Fyysinen ja sanallinen kiusaaminen, kuten töniminen ja lyöminen tai nimittely ja arvostelu, nousivat ehdottomasti eniten esille ja olivat selkeimmin havaittavissa vastauksista. Henkinen/hiljainen kiusaaminen nousi myös hyvin esille, erityisesti leikin ulkopuolelle jättäminen, mutta tällainen kiusaaminen ei ehkä ollut niin näkyvää vastauksissa kuin fyysinen ja sanallinen kiusaaminen. Henkinen/hiljainen kiusaaminen onkin vaikeinta havaita, mikä myös heijastui vastauksista, koska vain

muutama vastaaja oli maininnut esimerkiksi välttelyn tai manipuloinnin, jotka myös ovat hiljaista kiusaamista. Yllätyksenä meille tuli lasten kiristäminen ja manipuloiminen; se, miten jo 4-6-vuotiaat pystyvät tekemään sellaista, esimerkiksi kiristämällä synttäreille pääsystä ”jos et leiki mun kaa, ni en kutsu sua mun synttäreille”.

Lähes kaikki vastaajat olivat myös havainneet kiusaamista lasten välillä ja kiusaaminen on ollut lähinnä leikistä pois jättämistä, tönimistä, leikin häiritsemistä, arvostelua ja nimittelyä, mitkä on myös helppo työntekijän huomata. Vähemmän näkyvää on puolestaan välttely ja leikistä poistuminen, jos kiusattu tulee mukaan sekä muiden lasten manipuloiminen, kuten eräs vastaajista kertoi. Vastaajien mukaan kiusaaja on useimmiten sama lapsi, mutta kiusaamisen kohde vaihtelee. Suurin osa vastaajista ei myöskään koe kiusaamistilanteisiin puuttumista vaikeana. Kiusaamiseen puututaan heti, kun sellainen tilanne tulee ja kiusaamisesta puhutaan sekä keskustellaan lasten kanssa. Myös vanhemmat otetaan mukaan keskusteluun ja mahdollisesta kiusaamisesta kerrotaan esimerkiksi vanhempainilloissa tai muissa keskusteluissa. Hamaruksen (2008) mukaan työntekijöiden odotetaan havaitsevan, puuttuvan ja lopettavan kiusaaminen. Useimmilla ei kuitenkaan ole asiaan kuuluvaa koulutusta eikä riittävää kokemusta. Mikäli työntekijällä ei ole riittäviä työkaluja, hän kokee, ettei selviä kiusaamistilanteen haasteista. Tämä voi johtaa kiusaamisilmiön kieltämiseen, jaksamattomuuteen tai ammatillisen epäpätevyyden kokemukseen. (Hamarus 2008, 159.)

Suurin osa vastaajista kertoi, että heillä on käytössään yhteiset pelisäännöt kiusaamisen suhteen. Työntekijät puuttuvat kiusaamiseen heti, kun sellaista ilmenee riippumatta siitä, onko lapsi omasta ryhmästä vai ei. Moni vastaajista kertoi myös, että heillä on tehty kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Kaikkien vastaajien mielestä yhteiset pelisäännöt ovat myös tarpeellisia kiusaamisen ehkäisemiseksi. Työntekijät ovat käsitelleet kiusaamista lasten kanssa muun muassa Askeleittain-ohjelman avulla, tarinoiden ja satujen ja näytelmien kautta sekä ihan keskustelemalla aiheesta. Salmivallin (2003) mukaan kiusaamista voitaisiin vähentää kiusaamisongelman tiedostamisella ja myöntämisellä. Mikäli kiusaamista vähätellään, ei kiusaamisen vastainen työ onnistu kunnolla. Kiusaamisen tietoisuutta voisi lisätä asiallisella informaatiolla, jolloin ymmärrettäisiin, että kiusaaminen ei ole harvinainen marginaali-ilmiö, vaan ongelma, jota esiintyy laajasti. (Salmivalli 2003, 44.)

Vastaajien mielestä kiusaamista voidaan ehkäistä työntekijän oman toiminnan kautta eli aikuinen näyttää esimerkkiä lapsille ja aikuisia on riittävästi siellä, missä lapset ovat. Päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö nähtiin myös tärkeäksi niin, että molemmat toimivat samalla tavalla. Lisäksi lapsiryhmän ryhmäyttäminen hyvin ja lasten vuorovaikutustaitojen vahvistaminen erilaisin keinoin voivat ehkäistä kiusaamista. Kun lapset tuntevat toisensa hyvin ja kaikki leikkivät kaikkien kanssa, kiusaaminen vähenee. Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010, 10) mukaan kiusaamisen ehkäisy perustuu aikuisten omien asenteiden tarkistamiseen, omaan suhtautumiseen jokaiseen lapseen, lapsiryhmään sekä työyhteisöön ja myös siihen, että aikuinen ymmärtää itse vaikuttavansa ilmiön olemassa oloon. Aikuisten toiminta ja valinnat voivat ylläpitää lasten välisten kiusaamistilanteiden jatkumista ja mahdollistaa niiden syntymistä. Aikuisten tehtävänä on kantaa vastuu näistä kiusaamistilanteista, niihin puuttumisesta sekä ennaltaehkäisystä. Kiusaaminen ei koske vain yhtä tai kahta lasta, vaan koko ryhmää. Sen vuoksi kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen tuleekin nähdä laajemmin ja on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan koko ryhmän toimintaan.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa pyritään välttämään, ettei virheitä syntyisi, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat (Hirsjärvi ym. 2004, 216). Reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan tulosten tarkkuutta. Tutkimukselta vaaditaan, että se voidaan uusien saaden samanlaisia tuloksia. Tutkimuksen tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia eikä niitä pidä yleistää niiden pätevyysalueen ulkopuolelle. Tulokset ovat sattumanvaraisia silloin, jos otoskoko on pieni. Etenkin kyselytutkimuksissa kannattaa ottaa huomioon jo otantaa suunniteltaessa joskus suureksikin nouseva kato eli poistuma, joka tarkoittaa kyselyyn vastaamatta jättäneiden määrää. (Heikkilä 2001, 30.)

Tutkimuksen tulee myös mitata sitä, mitä sen oli tarkoituskin selvittää. Sitä kutsutaan validiteetiksi eli pätevyudeksi ja se tarkoittaa karkeasti sanottuna systemaattisen virheen puuttumista. Pätevällä mittarilla suoritettavat mittaukset ovat keskimäärin oikeita, mutta jos mitattavia käsitteitä ja muuttujia ei ole määritetty tarkasti, silloin mittaustuloksetkaan eivät voi olla päteviä. (Heikkilä 2001, 29.) Tutkimustulosten luotettavuudessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten luotettavia ovat saadut tulokset ja saadaanko kyselyllä vastaukset tutkimusongelmaan. (Erätuuli ym. 1994, 98.) Tutkimuslomakkeen kysymysten tulee mitata yksiselitteisesti oikeita asioita ja niiden pitää kat-

taa koko tutkimusongelma. Perusjoukon tarkka määrittely, edustavan otoksen saaminen sekä korkea vastausprosentti parantavat pätevän tutkimuksen toteutumista. (Heikkilä 2001, 29.) Hirsjärven ym. (2004, 217) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa myös tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta, tarkkuus koskee kaikkia tutkimuksen eri vaiheita. Aineiston keräämisen olosuhteet pitäisi kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti.

Opinnäytetyöhömmme luotettavuutta tuo kaikkien vastaajien vastaaminen täysin samoihin kysymyksiin, vastaaminen samalla lailla ja samassa järjestyksessä. Luotettavuutta heikentää taas suhteellisen pieni vastaajamäärä, joten tulokset eivät kerro koko Mikkelin alueen työntekijöiden näkökulmaa ja tilannetta. Pohdimme myös sitä, miten tuloksiin vaikuttaa se, että yli puolet vastaajista työskentelee pienkuntoutusryhmässä tai erityisryhmässä, joten antaako tulokset enemmän kuvaa siitä, millaista kiusaamista tapahtuu pienkuntoutus- ja erityisryhmissä kuin yleisesti kaikissa päiväkotiryhmissä. Mietimme myös sitä, että vain yksi vastaajista vastasi, ettei ole havainnut kiusaamista, joten se sai meidät miettimään, että eikö kyseisessä päiväkodissa oikeasti tapahdu kiusaamista lasten välillä vai eikö sitä vain huomata tai kiinnitetä huomiota.

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Tutkimusetiikka on mukana koko tutkimusprosessin ajan ideointivaiheesta tutkimustuloksista tiedottamiseen. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittuja sääntöjä suhteessa tutkimuskohteeseen, kollegoihin, rahoittajiin, toimeksiantajiin sekä suureen yleisöön. Tutkijoiden tulee noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. (Vilkkä 2005, 29–30.) Tutkimukset tulisi tehdä vilpittömästi yleisiä eettisiä periaatteita noudattaen. Kun tutkimuksen kohteena ovat ihmiset, on huomio kiinnitettävä erityisesti tiedonhankintatapoihin. (Nummi 1997, 9.)

Ennen kyselyn suorittamista anoimme tutkimuslupaa Mikkelin kaupungin päivähoiton esimieheltä, minkä jälkeen otimme yhteyttä Mikkelin alueen kunnallisiin päiväkoiteihin ja kysyimme halukkuudesta osallistua kyselyyn. Tutkimuksemme aineisto kerättiin anonymisti eikä osallistuvien päiväkotien tai vastanneiden työntekijöiden nimiä tai muita henkilötietoja julkaista eikä kenenkään vastauksia yksilöidä mitenkään. Saamamme vastausaineisto hävitettiin analysoinnin jälkeen.

7.3 Pohdintaa opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyöprosessi oli antoisa ja opettavainen kokemus. Yhteistyömme sujui jouhevasti eikä suurempia ongelmia ilmaantunut. Vaikka kyselyn suorittamisajankohta muuttui kevästä syksyyn, se ei juurikaan vaikuttanut aikatauluihimme. Aiheemme rajaus teorian suhteen oli sopiva ja teorialietoa löytyi runsaasti pienen etsinnän jälkeen. Olimme yllättyneitä siitä, miten päiväkodit suhtautuivat alkutiedusteluun kyselyymme liittyen. Osa päiväkodeista oli innokkaasti mukana, mutta osa vastasi voivansa ”uhrautua” osallistumaan kyselyyn, jos emme saa tarpeeksi osallistujia. Ymmärrämme kyllä, että päiväkodeilla voi olla paljon tärkeämpiä asioita ja he ovat osallistuneet moneen muuhun opinnäytetyöhön, mutta olisimme silti toivoneet suurempaa mielenkiintoa opinnäytetyötämme kohtaan.

Olimme myös hieman pettyneitä saamaamme vastausprosenttiin, joka jäi reilusti alle puolen. Uskoimme saavamme enemmän vastauksia, koska olimme kysyneet halukkaita osallistujia jo loppuvuodesta 2011. Koska kyselyn suorittamisajankohta siirtyi kevästä 2012 syksyyn 2012, kysyimme tällöin vastaamatta jättäneiltä päiväkodeilta halukkuutta osallistua kyselyyn ja saimmekin silloin lisää osallistujia. Lähetimme kyselyn vain saamiimme sähköpostiosoitteisiin. Vastausaikaa annoimme kohtuullisesti, 10 päivää, ja sen jälkeen lähetimme vielä muistutuksen vastaamatta jättäneille työntekijöille ja annoimme viikon verran vastausaikaa. Voi olla, että keväällä saamamme sähköpostiosoitteet ovat voineet muuttua työntekijävaihdosten myötä tai sitten työntekijöillä ei ole ollut mielenkiintoa tai aikaa vastata kyselyyn, mikä on todella harmi. Oletimme myös, että Mikkelin alueen kunnallisista päiväkodeista saisimme tarpeeksi suuren osallistujamäärän, mutta jos suorittaisimme kyselyn uudestaan, emme välttämättä rajaisi päiväkoteja vain kunnallisiin, vaan ottaisimme myös yksityiset päiväkodit mukaan.

Suoritimme aineiston keruun sähköisen kyselyn avulla ja koimme sen itsellemme toimivaksi ja päiväkotien työntekijöille helpoimmaksi tavaksi vastata. Esimerkiksi haastatteluihin tai paperisiin vastauslomakkeisiin vastaamiseen olisi kulunut paljon enemmän aikaa sekä työntekijöiltä että itseltämme. Vaikka vastaajamäärä jäikin oletettua vähäisemmäksi, olimme silti tyytyväisiä saamiimme vastauksiin, sillä vastaukset olivat kattavia ja työntekijät olivat selvästi pohtineet kysymyksiä.

Nyt kun jälkeinpäin mietimme, olisimme joitain asioita voineet muuttaa muun muassa kyselyssämme. Alun perin saimme yhdeksästä eri Mikkelin alueen kunnallisesta päiväkodista sähköpostiosoitteita, joihin kysely lähetetään, mutta kyselyn suorittamisen jälkeen emme tiedäneet, mistä päiväkodeista kyselyyn oli vastattu, joten olisimme voineet lisätä kyselyyn kohdan, missä kysyttäisiin päiväkotia, jossa työntekijä työskentelee. Nyt emme tiedä, ovatko vastaukset tulleet vain parista eri päiväkodista vaiko useammasta. Lisäksi olisimme voineet muotoilla pari kysymystä tarkemmiksi. Esimerkiksi, kun kysyimme, miten työntekijän mielestä lasten väliseen kiusaamiseen pitäisi puuttua, olisimme voineet kysyä, miten työntekijä itse puuttuu lasten väliseen kiusaamiseen, jolloin olisimme saaneet henkilökohtaisempia vastauksia. Myös viimeisen kysymyksen, missä kysyimme, miten työntekijän mielestä lasten välistä kiusaamista voitaisiin ehkäistä, olisimme voineet muotoilla tarkemmaksi korostamalla juuri kiusaamisen ehkäisyn keinoja, sillä osassa vastauksia oli mainittu puuttumisen keinoja juuri kiusaamisen hetkellä.

Koimme tutkimuksemme tärkeäksi, koska kiusaaminen alkaa yhä useammin jo päiväkotiyksiköissä ja se voi jatkua hyvin pitkään aina nuoruuteen ja aikuisuuteen asti. Kiusaamisella voi olla hyvinkin vakavat seuraukset, kuten huono itsetunto, masennus, erilaiset käytöshäiriöt sekä pahimmillaan itsetuhoisuutta. Jos kiusaamista osattaisiin ehkäistä jo päiväkodeissa, sillä voisi olla suuri merkitys tulevaisuuden kannalta. Salmivallin (2003) mukaan kiusaamisesta traumaattista tekee sen pitkäkestoisuus. Kiusaaminen on harvoin ohimenevä tapahtuma, useimmiten jopa vuosia kestävä. Kiusatulle voi kiusaamisen seurauksena tulla yleistä ahdistuneisuutta, sosiaalista ahdistuneisuutta sekä kielteinen minäkuva. (Salmivalli 2003, 19–20.)

Opinnäytetyöstämme on hyötyä päiväkodeille, sillä sen avulla päiväkodit näkevät, miten eri päiväkotien työntekijät puuttuvat ja ehkäisevät kiusaamista sekä miten työntekijät käsittelevät kiusaamista lasten kanssa, joten päiväkodit voivat ottaa toisiltaan vinkkejä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Ammatillisesti opinnäytetyömme oli myös itsellemme hyödyllinen, sillä sitä kautta saimme hyviä vinkkejä ja toimintatapoja, miten ehkäistä ja puuttua lasten väliseen kiusaamiseen omassa työelämässä, kun molemmat aiomme kuitenkin työskennellä lasten ja nuorten parissa. Teoriaosuuden kautta saimme paljon tietoa kiusaamisesta ja lasten sosiaalisesta kehityksestä, mikä myös auttaa meitä tulevaisuudessa.

Kehittämisehdotuksena opinnäytetyöstämme mieleemme nousi kyselyn laajentaminen esimerkiksi koko Etelä-Savon alueelle mukaan lukien myös kaikki yksityiset päiväkodit sekä perhepäivähoitajat. Kyselyssä voisi käyttää pohjana meidän laatimaamme kyselyä, johon on tehty mainitsemamme parannukset. Toisena kehittämisehdotuksena voisi olla oppaan laatiminen päiväkodeille, missä kerrotaisiin lasten välisestä kiusaamisesta, mitä kiusaaminen on, miten siihen puututaan ja miten sitä ehkäistään. Apuna voisi käyttää opinnäytetyötämme ja tekemäämme kyselyämme sekä sen tuloksia.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani, Valli, Raine 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus Gummerus kirjapaino Oy.

Aho, Sirkku, Laine, Kaarina 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Alsaker, Francoise 2012. Bullying in kindergarten. Education.com. WWW-artikkeli. <http://www.education.com/reference/article/kindergarten-bullying/?page=2>. Ei päivitystietoja. Luettu 29.11.2012.

Brunou, Mirva, Piirainen, Susanna 2000. Lasten välinen kiusaaminen päiväkodissa. Opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Cacciatore, Raisa, Hurme, Vuokko (toim.) 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja-vauvasta kouluikään. VL-Markkinointi Oy.

Erätuuli, Matti, Leino, Jarkko, Yli-Luoma, Pertti 1994. Kvantitatiiviset analyyssimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Hakala, Juha 2011. Onnellinen lapsi. Vanhempien kasvatusoppi. Gummerus kustannus Oy.

Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Harjunkoski, Sirpa-Maija, Harjunkoski, Reino 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä. Kiulukiusaaminen haaste kasvattajalle. Kirjapaja.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Heikkilä, Tarja 2001. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Oy Edita Ab.

Helkama, Klaus 2002. Lapsen moraalien kehitys. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) 2002. Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY.

Hellman-Suominen, Kirsi, Järvinen, Mervi, Laine, Anne 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Helsingin sanomat 2011. Koulukiusaamisen juuret ovat päiväkodissa. WWW-artikkeli. <http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Koulukiusaamisen+juuret+ovat+p%C3%A4iv%C3%A4kodissa/1135268361396>. Päivitetty 8.8.2011. Luettu 20.4.2012.

Höistad, Gunnar 2003. Suom. Korpela, Salla. Irti kiusaamisen kierteestä, opas kouluille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja oy.

Kalliopuska, Mirja 1990. Empatia – tie ihmisyyteen. Helsinki: Kirjayhtymä.

Karila, Kirsi, Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen, kuvauskohteena päiväkotit. Juva: Bookwell.

Kaukiainen, Ari & Salmivalli, Christina 2009. KiVa Koulu – Vanhempien opas. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön -julkaisusarja, 5. Opetusministeriö. WWW-sivusto.

http://www.kivakoulu.fi/vanhampien_opas_pahkinankuoressa. Ei päivitystietoja. Luettu 3.8.2012.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Kiisseli, Minka, Pekkanen, Minna, Sievola, Minna, Vedenpää, Minna 2011. Päiväkotikiusaaminen henkilökunnan näkökulmasta. Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu.

Kirves, Laura, Stoor-Grenner, Maria 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Kirves, Laura, Stoor-Grenner, Maria 2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani, Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Lehtinen, Anja- Riitta 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa Alanen, Leena, Karila Kirsti (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.

Lyytinen, Heikki, Eklund Kenneth, Laakso, Marja-Leena 1995. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa Lyytinen, Paula, Korkiakangas, Mikko, Lyytinen, Heikki (toim.) 1995. Näkökulmia kehityopsykologiaan – Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.). Mun on paha olla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012a. Kiusaaminen on arkipäivää myös päiväkodissa. WWW-julkaisu. http://www.mll.fi/ajankohtaista/tiedotteet_ja_uutiset/?x41088=12510226. Ei päivitystietoja. Luettu 16.3.2012.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012b. Kuka kiusaa, ketä kiusataan? WWW-julkaisu.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulu/koulukiusaaminen/kuka_kiusaa_keta_kiusataan/ Ei päivitystietoja. Luettu 30.3.2012.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012c. Kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma.

WWW-julkaisu. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaaminen-paivakodissa/kiusaamisen-ehkaisyn-suunnitelma/>. Ei päivitystietoja. Luettu 25.10.2012.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2012d. Mitä kiusaaminen on? WWW-julkaisu.

<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>. Ei päivitystietoja. Luettu 2.11.2012.

Neitola, Marita 2010. Kiusaaminen päiväkodissa –Ilmeneminen ja interventio. Teoksessa Korhonen, Riitta, Rönkkö, Marja-Leena, Aerila, Juli (toim.) 2010. Pienet oppimassa, kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku: Uniprint.

Nummi, Jyrki 1997. Opinnäytteellä ammattiin. Opinnäytetyöohje. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu.

Pihlaja, Päivi 2006. Erityisryhmän tunnuspiirteet. Teoksessa Pihlaja, Päivi, Kontu, Elina (toim.) 2006. Arjen moninaisuutta, erityisryhmät päiväkodissa. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Poikkeus, Anna-Maija 2008. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Lyytinen, Paula, Korkiakangas, Mikko, Lyytinen, Heikki (toim.) 2008. Näkökulmia kehityopsykologiaan – Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Psykologien kustannus 2005. Sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukeva opetusohjelma. WWW-julkaisu.

<http://www.psykologienkustannus.fi/askeleittain/>. Ei päivitystietoja. Luettu 1.11.2012.

Päivähoitolaki 19.1.1973/36. WWW-sivusto.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Ei päivitystietoja. Luettu 16.3.2012.

Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa – Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, Christina 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus

Sinkkonen, Jari 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Suhonen, Eira 2005. Elämää lähiöpäiväkodin integroidussa ryhmässä. Teoksessa Kontu, Elina, Suhonen, Eira 2005. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.

Suomen kuntaliitto 2012. Lasten päivähoito ja esiopetus. WWW-julkaisu. <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lastenpaivahoito/Sivut/default.aspx>. Ei päivitystietoja. Luettu 29.2.2012.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valkeapää, Minna 2011. Pomppivat pavut, ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten keskus.

Valli, Raine 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, Juhani, Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: Bookwell Oy.

Vehkalahti, Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, Henna 2007. Tutki ja mittaa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, Henna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilko-Riihelä Anneli & Laine Vesa 2005. Mielen maailma 2 – Kehityspsykologia. Helsinki: WSOY.

Mikkelin kaupunki
Sosiaali- ja terveystoimi

Päätöspöytäkirja

Sivu 1

Päivähoidon esimies

04.05.2012

15 §

265 / 429 / 2012

Muut asiat

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN EMILIA TIRRASELLE JA EMMA LAMPISELLE

Asia	<p>Mikkelin Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Emilia Tirranen ja Emma Lampinen anovat tutkimuslupaa opinnäyte-työtä varten. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää 4-6 vuotiaiden lasten kiusaamista päiväkodissa työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena ovat Mikkelin alueen kunnalliset päiväkodit.</p> <p>Aineisto kerätään Webropol-kyselynä sähköisesti päiväkodin työntekijöiltä syksyllä 2012. Kysely koostuu avoimista ja suljetuista kysymyksistä.</p>
Päätöksen peruste	Sosiaali- ja terveystoimen elämäntapaorganisaation toimintasääntö § 3
Päätös	<p>Myönnetään Emilia Tirraselle ja Emma Lampiselle lupa asia- kohdassa mainitun tutkimuksen tekemistä varten edellyttäen, että he noudattavat ehdotonta salassapitovelvollisuutta kerättävässä aineistossa mahdollisesti esiin tulevien yksilöä ja perhettä koskevien seikkojen suhteen. Lisäksi edellytetään, että yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan päivähoidon esimiehen käyttöön.</p>
Allekirjoitus	 Pirjo Vartiainen Päivähoidon esimies
Tiedoksi	kunnalliset päiväkodit, päivähoitopalvelut
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimusohje kääntöpuolella

Lasten välinen kiusaaminen päiväkodissa - työntekijän näkökulma

Hei! Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Suoritamme kyselyä lasten välisestä kiusaamisesta Mikkelin alueen päiväkotien työntekijöille. Ole hyvä ja vastaa kaikkiin kysymyksiin 28.9.2012 mennessä. Vastaukset käsitellään nimettöminä eikä osallistuvien päiväkotien tai työntekijöiden nimiä julkaista. Kysymyksiä on 17 ja vastaamiseen menee aikaa noin 15 minuuttia. Muistathan painaa kyselyn lopussa olevaa Lähetä-painiketta. Kiitos!

1. Työskenteletkö päiväkodissa *

- ☐ Lastentarhanopettajana
- ☐ Lastenhoitajana
- ☐ Sosionomina
- ☐ Päiväkodin johtajana
- ☐ Henkilökohtaisena avustajana
- ☐ Joku muu, mikä?

2. Minkä ikäisten lasten ryhmässä työskentelet? (Voit valita useamman vaihtoehdon.) *

- ☐ 4-vuotiaiden
- ☐ 5-vuotiaiden
- ☐ 6-vuotiaiden

3. Työskenteletkö tällä hetkellä erityisryhmässä/pienkuntoutusryhmässä? *

- ☐ Kyllä
- ☐ En

4. Mitä lasten välinen kiusaaminen on Sinun mielestäsi? *

5. Oletko havainnut lasten välillä kiusaamista ryhmässäsi? *

- ☐ Kyllä
☐ En

6. Jos olet havainnut kiusaamista, millaista se on ollut? (Voit valita useamman vaihtoehdon.) *

- ☐ Nimittelyä
☐ Leikin häiritsemistä
☐ Ryhmän ulkopuolelle jättämistä/Leikistä pois sulkemista
☐ Tönimistä
☐ Jotain muuta, mitä?
☐ En ole havainnut kiusaamista

7. Onko kiusattu toistuvasti sama? *

- ☐ Kyllä
☐ Ei

8. Onko kiusaaja toistuvasti sama? *

- ☐ Kyllä
☐ Ei

9. Kuinka usein kiusaamista esiintyy? *

- ☐ Päivittäin
☐ Viikoittain
☐ Kuukausittain
☐ Ei koskaan

10. Onko tyttöjen ja poikien kiusaamisessa huomattavia eroja? *

- ☐ Kyllä, mitä?
☐ Ei
☐ En osaa sanoa

11. Koetko kiusaamistilanteisiin puuttumisen hankalana? *

- ☐ Kyllä
☐ En
☐ En osaa sanoa

12. Miten Sinun mielestäsi lasten väliseen kiusaamiseen pitäisi puuttua? *

13. Onko työpaikassasi sovittu yhteisistä pelisäännöistä kiusaamisen suhteen? *

- ☐ Kyllä,
millaisista?
- ☐ Ei

14. Koetko yhteiset pelisäännöt kiusaamisen suhteen tarpeellisiksi? *

- ☐ Kyllä
- ☐ En

15. Oletko käsitellyt kiusaamista lasten kanssa erilaisin menetelmin? *

Menetelmillä tarkoitamme tässä esimerkiksi näytelmää, satua tai muita päiväkodin toiminnallisia tuokioita.

- ☐ Kyllä,
millä
lailla?
- ☐ En

16. Oletko keskustellut mahdollisista kiusaamistilanteista lasten vanhempien kanssa? *

- ☐ Kyllä
- ☐ En

17. Miten Sinun mielestäsi lasten välistä kiusaamista voitaisiin ehkäistä? *

Lähetä

